

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра богослов'я

Магістерська робота

**ВАЖЛИВІСТЬ ТА СПОСОБИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПСИХОЛОГІЧНО-ДУХОВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ПЕРІОД
ФОРМАЦІЇ В СЕМІНАРІЇ, НА ОСНОВІ ПІСЛЯСОБОРОВИХ
ДОКУМЕНТІВ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ**

Студент VI-го курсу: Роман Цинкалюк

Науковий керівник: с. Наталя Мельник

Ліценціат з наук про виховання

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I КОМПЛЕКСНА ІНТЕГРАТИВНА ФОРМАЦІЯ В СЕМІНАРІЯХ В ДОКУМЕНТАХ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ	8
1.1. Загальнолюдський вимір формації	9
1.2. Духовний вимір формації	13
1.3. Інтелектуальний вимір формації.....	18
1.4. Душпастирський вимір формації.....	22
РОЗДІЛ II КРИХКІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ	26
2.1. Труднощі духовного становлення семінарста та їх зв'язок з віковим дозріванням	26
2.2 Проблематика розуміння істинного значення свободи і статевої.....	31
2.3. Роль афективної сфери у формуванні зрілої особистості.....	38
РОЗДІЛ III ЗАСОБИ ДЛЯ ПСИХО-ДУХОВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ФОРМАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У СЕМІНАРІЇ.....	44
3.1. Роль духовного наставника в процесі формації	44
3.2. Участь психолога у формуванні кандидатів до священства	49
3.3. Формаційні курси оо. Сальваторіанців як приклад для впровадження психологічно-духовної інтеграції.	58
3.3.1. Про оо. Сальваторіан та Центр Духовного Формування.	58
3.3.2. Структура програми, мета, цілі.....	59
3.3.3. Застосування основних принципів ЦДФ у формуванні семінаристів.....	63
ВИСНОВОК	66
БІБЛІОГРАФІЯ.....	70
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Виховання зрілої особистості, здатної з відповідальністю трактувати власне життя і служіння, є актуальним у будь-якій історичній добі. Саме із зрілості індивіда, починається зрілість церковної спільноти, суспільства та цілої держави. Не менш гостро стоїть питання виховання у сучасному світі, де молоді люди часто зазнають численних зранень в часі особистого зростання. Це в значній мірі стосується, також, майбутніх священиків, оскільки вони є частиною суспільства, в якому проживають і у ньому ж виховуються.

Кожна особа, яка обрала собі шлях цілковитого наслідування Христа, повинна працювати над собою, над пізнанням самого себе та свого покликання, щоб стати здатним допомагати людям пізнавати Бога та переорієнтувати власне життя на життя з Богом. Таке завдання випливає, безпосередньо, із суті всієї священичої діяльності. Властиво на це і скерована формація у семінаріях. Однак, інколи, через певні об'єктивні та суб'єктивні чинники, спостерігається певний дисбаланс між окремими елементами формаційного процесу. Центральне місце, зокрема, займає інтелектуальна формація, духовна не завжди торкає глибин щоденного життя вихованців семінарії, а психологічна (у документах Церкви, її часто називають загальнолюдською) часто залишається на теоретичному рівні

У документах Католицької Церкви, зокрема, у тих, що стосуються виховання у семінарії, неодноразово наголошено на комплексній інтегративній формації. Для кращого розуміння поняття інтеграції, слід вдатися до уточнення термінології. З латинської мови *integratio*, *integrare* – має два значення: 1) об'єднання, єднання, утворення цілісності з багатьох елементів; 2) гармонійна взаємодія різних елементів у певній особистості¹. Американський психолог Гордон Альпорт зазначає, що: «інтеграція – це, насамперед, процес, у якому, виходячи з протилежних імпульсів і прагнень, досягаємо відносної ментальної єдності»². Отож, говорячи про інтеграцію, розуміємо певний об'єднувачий процес різних елементів, що, немовби, «збирають» людську особу, в єдину гармонійну

¹ Дворецкий И. *Латинско-русский словарь*, 10-те видання. Москва 2006, 412.

² Allport G. *The individual and his religion*. New York 1967, 92.

цілісність. Внаслідок успішної інтеграції усі елементи взаємодіють між собою, на користь всебічного розвитку особи. Під елементами розуміємо такі складові людини як дух, душа і тіло. Так як людська інтеграція не є такою, що дана людині заздалегідь, то звідси розуміємо певне зобов'язання кожної людини до праці над собою³.

Спосіб життя і формації у семінарії звернений на підготовку кандидатів до священства. Така мета, насправді, включає у себе щось велике. Семінарист, завдяки Божій благодаті, а, також, через щоденну працю над собою, залучає до переміни основні сфери свого життя: загальнолюдську, інтелектуальну, духовну та душпастирську. Саме в семінарії він має усі сприятливі засоби для особистісного зростання та зміцнення своїх стосунків із Богом. Інтеграція елементів формації є надзвичайно важливим засобом для того, щоб вся людська особа була цілісною. Тому важливим завданням для семінарії, а головне для семінариса, є успішно інтегрувати усі ці елементи у своє життя. Це завдання, також, підкреслено у документах Церкви. Іван Павло II, у посланні *Pastores Dabo Vobis* зазначає, що для досвіду віри важливою є зустріч розуму, почуттів і волі, тим самим, окреслює суть того, що ми називаємо психологічно-духовною інтеграцією. Очевидно, що досконалої інтеграції досягти неможливо, подібно як і самій досконалості немає меж. «Людина ніколи не є досконалою істотою. Її існування полягає у постійному перетворенні»⁴. Інтегративна формація допомагає людині у особистісному зростанні, показує глибинний сенс її життя, покликання, джерелом якого є Ісус Христос.

Дане дослідження звертає увагу на виховання молодого особи (семінариса), з характерними у цей період проблемами, на шляху особистого дозрівання. Відтак, об'єктом дослідження є формаційний процес у семінарії, у його багатогранності та взаємодія різних виховних чинників. Більшість кандидатів вступають у семінарію одразу після школи. І в такому юнацькому віці дуже часто стають жертвами власної некомпетентності в емоційній сфері. Зазвичай вони зіштовхуються із багатьма труднощами в навчанні, духовному житті. Зміна

³ Пор. Allport G. *The individual and his religion*, 92.

⁴ Allport G. *Psichologia della personalità*. Pas-Verlag Zurigo 1969, 320.

середовища, ізольованість від дому, рідних, також, по своєму впливає на формування особистості семінариста. Усі ці фактори, безперечно, викликають багато різних внутрішніх станів, з якими молодій особі часто є важко впоратися самотужки. Саме тут стає зрозумілим завдання комплексної інтегративної формації. Полягає воно в тому, щоб підготувати семінариста до такої різкої зміни його життя. Іншими словами, комплексна інтеграція покликана, з одного боку, забезпечити баланс між усіма елементами формаційного процесу, а з іншого боку, допомогти семінаристові ввійти у динаміку семінарійного способу життя, не втративши при цьому себе. Більше того, інтегративна формація веде людину до зрілості, до того, що людина свідомо живе та будує стосунки із Богом і ближнім у любові, тим самим, сповняючи заповіді любові Ісуса Христа⁵. Відтак, предметом дослідження є психологічно-духовна інтеграція, як необхідна умова виховання зрілої особистості

Коли у семінариста появляються труднощі із регулюванням емоцій, тоді вони можуть негативно впливати на різні сфери його життя. Найперше, це проявляється у зовнішній поведінці, у спілкуванні із друзями, настоятелями. Особа, яка не вміє справитися із емоціями, переважно пригнічує їх, ігнорує. Очевидно, що така поведінка впливає на особу, адже, емоції є невід'ємною частиною людського життя⁶. Будь-яка невирішена проблема, рано чи пізно, дає про себе знати. Такими діями особа, немовби, відрікається частини самої себе, тим самим, завдає собі ще більшої шкоди. Варто зауважити, що неприйняття емоційних сигналів блокує доступ до: а) ресурсу набутих раніше знань; б) можливості сприйняття зовнішніх невербальних і вербальних сигналів⁷. Отож, інтеграція емоційної сфери є надзвичайно важливою для успішного навчання і міжособистісної комунікації, а головно, для стосунку із Богом.

Дуже часто проблеми з невпорядкованими емоціями впливають на духовний стан людини, спотворюють саме поняття духовного життя. Семінарист шукає відповіді у молитві, але почасти відповідь ховається у тих же емоціях. На

⁵ Пор. Мр 12, 30-31.

⁶ Козлова В. *EQ -BOOST. Як використовувати емоційний інтелект у бізнесі та житті*. 2018, 56.

⁷ Козлова В. *EQ -BOOST. Як використовувати емоційний інтелект у бізнесі та житті*, 13.

цій основі якраз і проявляється проблема некомпетентності в емоційній і духовній площинах, як дуже близьких, але зовсім різних. Досить часто людина обізнана в одному, але не розуміє іншого. Або ж володіє інформацією, але нездатна застосувати ці знання у власному житті. Емоційний світ є важливим для духовного зросту, але він не дорівнює духовному. Тому, для зростання у зрілості, важливо розуміти основні відмінності обох вимірів та працювати над інтеграцією психологічної та духовної сфери у власне життя. Під психологічно-духовною інтеграцією розуміється процес гармонійного впровадження і якісної взаємодії духовних практик, молитовного способу життя, інтелектуального багажу та афективного світу у життя молодої особи.

Метод, який буде застосовано у цій праці полягає у зборі, та аналітичному опрацюванні матеріалів. Також, для отримання додаткової інформації, буде використаний метод інтерв'ю.

Основними структурними елементами є: вступ, три розділи та висновки. Це дослідження є лише скромним намаганням зібрати та синтезувати вказівки щодо інтегративного способу виховання семінаристів, які описані в основних документах Католицької Церкви, що стосуються формації у семінарії. Саме таке завдання буде виконано у першому розділі. Загалом, перший розділ є теоретичним, інформативним. Метою другого розділу є представлення труднощів та викликів перед якими постає молода особа, у нашому випадку це семінарист, у період «великих життєвих змін», коли слід робити вибір та приймати рішення. Очевидно, що ця тема достатньо обширна, тому увага звернена на такі основні аспекти як: труднощі в період юнацьких криз, проблеми трактування свободи, неправильне сприйняття людської сексуальності. Розгляд цих проблем має показати фактори, які можуть впливати на подальше життя, якщо їх вчасно не вирішувати. Третій розділ мав би відповісти на питання, яке пропонує тема роботи, а точніше повинен представити інструменти для плекання психологічно-духовної інтеграції, які б могли стати допомогою для удосконалення процесу формації. З іншого боку, розділ також міститиме ті практики, які вже активно використовуються в семінаріях. У підсумку ці три розділи повинні представити загальне уявлення про те, що таке психологічно-

духовна інтеграція, як вона може допомогти у формуванні зрілої особистості та у налагодженні взаємин між ближнім та з Богом.

Мета роботи - описати способи застосування психологічно-духовної інтеграції для успішної формації зрілих кандидатів до священства, враховуючи особливості юнацького періоду дозрівання. Такі методи як духовне керівництво, тренінги, реколекції, вже зараз є надзвичайно плідними і популярними у середовищі богопосвячених осіб, і також можуть послужити для виховання майбутніх священиків.

РОЗДІЛ І

КОМПЛЕКСНА ІНТЕГРАТИВНА ФОРМАЦІЯ В СЕМІНАРІЯХ В ДОКУМЕНТАХ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ¹

Людина створена на Божий образ і подобу, по своїй природі є трихотомічною², тобто її складовими є дух, душа і тіло. Про такий склад людини говорить апостол Павло, а відтак Церква будує своє вчення про людину базуючись на його вченні. Однак на самому початку цієї роботи слід зауважити, що людина у такому трактуванні все ж залишається єдиною. Неможливо говорити про якийсь один вимір людського буття людини, не беручи до уваги особливості інших. Окрім того ці виміри людського буття взаємно впливають один на одного, а часто і визначають чи обмежують один другого. І для того, щоб вивчати людину, отці церкви, християнські науковці завжди розглядають людину комплексно, в усій цілості.

Виховання чи становлення зрілої людської особи також передбачає працю на рівні духа, тіла і душі. Особливо коли мова йде про виховання священика. Священик – це духовний лідер, якому доручено завдання, до якого він готується впродовж всього життя. Цим завданням є дбати про людські душі і провадити довірених йому людей до Царства Небесного. Це надзвичайно важливе завдання потребує неабиякої підготовки та духовного досвіду. Таку підготовку і досвід покликаний найперше отримувати в сім'ї, пізніше - в семінарії, яка підготує кандидатів до священства. Ця підготовка відбувається на чотирьох визначених церковною владою рівнях: загальнолюдському, духовному, інтелектуальному і душпастирському³, описаних вперше у документі *Optatam totius*⁴, виданим за Папи Павла VI, 28 жовтня 1965 року, а пізніше опрацьовано більш розлого в післясинодальному апостольському повчанні *Pastores dabo vobis*, яке було

¹ Мається на увазі ті документи, що були опубліковані після проведення II Ватиканського Собору (1962-1965pp).

² Трихотомія (з грец. τριχτομία - розділення на три) богословський термін, який відображає концептуальний погляд на людину, як на трьохскладову істоту (таку, що складається із духа, душі і тіла). У християнстві існує поруч із дихотомічним поглядом на людську природу (людина складається з душі і тіла). Причому ці два погляди не є такими, які протирічать один одному. Відмінність полягає у відмінному розумінні понять душі і духа. (Детальніше див. *Трихотомія* // <https://azbyka.ru/trihotomiya>).

³ Пор. Іван Павло II, Післясинодальне апостольське повчання *Pastores dabo vobis* // *По чину Мелхиседека*, Львів 2018, 88.

⁴ II Ватиканський Собор. Декрет про священиче виховання *Optatam totius*. Львів 2014.

видане папою Іваном–Павлом II, 25 березня 1992 року. Ці два документи і є основними, які видані після II Ватиканського Собору, що стосуються виховання кандидатів до священства.

1.1. Загальнолюдський вимір формації

Загальнолюдська формація є базовою для всієї священничої формації. Священик попри своє основне покликання, найперше є такою ж людиною і має особливе завдання, настільки це можливо, відобразити в собі ту людську досконалість, що виблискує в особі вочлененого Божого Сина⁵. Належна загальнолюдська формація є такою, що прописана в самій природі і місії священника і без неї вся інша священнича формація буде позбавлена належної основи⁶. Іншими словами загальнолюдська формація є ґрунтом на якому відбувається виховання до священства і її якість є вирішальною, оскільки як каже Христос у притчі про сіяча, що як добре зерно падає на добрий ґрунт, то і плід із такої взаємодії є надзвичайно щедрий⁷. «Загальнолюдська формація є фундаментом для всієї священничої формації»⁸.

З самого визначення загальнолюдської формації зрозуміло, що йдеться про певний напрямок формування особистості, який стосується кожної людини. Мова йде про всесторонній розвиток, який є важко описати у всіх його аспектах, однак у загальному можна говорити про формування врівноваженого мислення, тобто адекватного способу сприйняття та трактування осіб (в тому числі себе і Бога), подій, ситуацій, а також пізнання та опанування власного афективного світу. На практичному рівні мова йде про формування відкритості, щирості, правдомовності, пошани до людської особистості (в першу чергу до себе), здатність до емпатії та розуміння інших, рішучість та послідовність у діяльності, і т. д. Загальнолюдська формація є скерована на те, щоб «виховати дорослу,

⁵ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 88.

⁶ Пор. Там само, 88.

⁷ Пор. Мт 13, 1-23.

⁸ Selejda R. *Formacja ludzka i intelektualna przyszłych kapłanów*[PDF] // *Studia Theologica Varsaviensia* II, II Warszawa 2013, 125.

сильну, врівноважену, свідому особистість, вільну від будь-яких прив'язаностей, здібну нести тягар пастирської відповідальності».⁹ Для цього є необхідне глибоке пізнання себе, позитивних і негативних рис, власних можливостей і всього того, що перешкоджає їх розвитку.

Святе Письмо говорить про те, що кожна людина, має покликання, яке дається їй Богом ще перед народженням. У книзі пророка Єремії сказано: «Перш, ніж я уклав тебе в утробі, я знав тебе; і перш ніж ти вийшов з лона, освятив я тебе: пророком для народів я тебе призначив»¹⁰. Про це також говорить сам Христос, який каже до своїх учнів: «Не ви мене вибрали, але Я вас вибрав і призначив, щоб ви йшли і плід принесли [...]»¹¹. Таким чином, покликання є певним задумом Бога щодо людини, певною пропозицією. Але цей задум спрямований до людини, і саме людина бере активну участь у його реалізації. І мова йде не лише про певну діяльність, а про всебічний розвиток потенціалу, який Бог вкладає в людину при її створенні. Таким чином людина є покликана до того, щоб пізнати і зреалізувати численні дари Божі, які в ній є закладені. Знову ж це розпізнання закликає людину до акту віри, яка є ключем до розпізнання свого покликання. Інакше кажучи, коли Бог кличе, Він запрошує людину до подорожі віри, яка: по-перше, спрямовує людину всередину себе самої, для найповнішого самопізнання; по-друге, назовні, у світ, до нового втілення Божої любові¹². Пройшовши такий маршрут дорогою людського покликання, кожен, без винятку, може відшукати у цьому світі себе, сенс свого існування і з радістю проживати це життя, сповнюючи таким чином Божу волю щодо свого призначення. Розпізнання того, ким я є і до чого мене кличе Бог, є ще однією засадничою умовою на дорозі до зрілого життя, а тим самим є одним із рівнів загальнолюдського процесу формації.

Покликання до священства включає бажання людини присвятити своє життя Богові. Його реалізація в житті молодого юнака потребує постійної праці

⁹ Загальнолюдська формація // wds-gorodok.com (20.11.2012).

¹⁰ Єр 1, 5

¹¹ Ів 15, 16.

¹² Назар Д. Соціальні аспекти формування покликання // Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 313.

над собою та над своїм покликанням. Адже воно не дається людині раз і назавжди, але першочергово є пропозицією Бога, яку можна прийняти, або відхилити. Це впливає із самої природи людини, якій Бог подарував свободну волю і тому вона завжди має можливість обирати. І в цьому контексті загальнолюдська формація також відіграє важливу роль, адже будь який зріст покликання відбувається в контексті процесу загальнолюдського росту та зрілості¹³. Тобто процес плекання покликання має відбуватися разом із формуванням зрілості особи.

Загальнолюдська формація кандидата до священства виражається такими елементами як психофізичний, емоційний, афективний, статевий, пізнавальний, духовний, християнський, харизматичний та інші рівні¹⁴. Всі ці елементи є характерними для особи, що вирішила присвятити своє життя Богові і хоче працювати над собою. Вони в сукупній взаємодії з іншими факторами творять людину особистістю, що в світському середовищі «розуміється як найвищий ступінь духовного розвитку людини, що являє собою стійку сукупність соціально вагомих якостей, які характеризують індивіда як унікальну суб'єктивність, здатну освоювати і змінювати світ»¹⁵.

Кожна річ, яка пропонується Церквою для виховання кандидатів до священства, має своє завдання і мету. Коли говоримо про мету і завдання загальнолюдської формації, то документ *Pastores dabo vobis* визначає її наступним чином: «Загальнолюдська формація виявляє свою особливу важливість у зв'язку із адресатами місії пресвітера: щоб його служіння було людськи вірогідним і прийнятним, священник повинен сформувати свою особистість так, щоб вона стала для інших мостом, а не перешкодою для зустрічі з Ісусом Христом»¹⁶. Отож згідно цього документу, загальнолюдська формація – це певна платформа, на якій згодом має відбуватися формація духовна,

¹³ Платош А. *Загальнолюдський вимір формаційного процесу*, // *Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року* / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006 168.

¹⁴ Платош А. *Загальнолюдський вимір формаційного процесу*, 170.

¹⁵ Данильян О. – Тараненко В. *Поняття “людина”, “індивід”, “індивідуальність”, “особистість” і їхній взаємозв'язок* // library.nlu.edu.ua.

¹⁶ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 88-89.

інтелектуальна і душпастирська. Вона передбачає особистісний ріст людини, розвиток багатьох позитивних якостей, які скеровані як на благо самої людини, так і на благо суспільства, що її оточує. Така формація, щоб могла бути реалізована, має пройти етап, який можна назвати розпізнанням свого покликання. Людина має це покликання відчитати, не як те, яке колись здійснився, але як те, що вже є частиною її буття, хоч поки вона про нього не знає. Така дорога всередину себе самого, дорога до свого серця відкриває людині її істинне призначення і робить її автентичною і неповторною особою. «Буття автентичними і справжніми, послідовними і чесними дозволяє нам почуватися одним цілим, цілісними, закоріненими у себе самих, у найглибшу, найбільш потаємну частину себе»¹⁷. Пізнаючи себе, людина пізнає Того, хто її сотворив і це провадить її до пізнання правди про саму себе, до зрілості.

Документ, який визначив головні напрямки сучасної священичої формації, *Optatam totius*, загальнолюдське виховання називає вихованням у зрілості. Цей документ наголошує на тому, щоб дотримуватись засад християнського виховання, доповнюючи їх новими знаннями з психології і педагогіки¹⁸. Зрілість в документі розуміється як певна стійкість духу, спроможність приймати розважливі рішення й вірно оцінювати події та людей¹⁹. Також як і в *Pastores dabo vobis*, у цьому документі є згадка про те, що важливим є уподібнення в чеснотах до Ісуса Христа Воплоченого, але з переліченням цих чеснот: щирість, постійна турбота про справедливість, дотримання вірності даному слову, культура поведінки і скромність у розмові, поєднана з любов'ю²⁰.

Одним із останніх документів про священиче виховання є праця Конгрегації у справах духовенства Католицької Церкви, під назвою *Дар Пресвітерського покликання (Ratio Fundamentalis institutionis sacerdotalis)*. Говорячи про виміри формації документ подає певну новизну, де до чотирьох раніше відомих вимірів формації, додано ще один заключний пункт, який названо інтеграція

¹⁷ Альбісетті В. *Мати здорову особистість*. Львів 2013, 27.

¹⁸ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 188.

¹⁹ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 189.

²⁰ Там само, 189.

формаційних вимірів. Цей підпункт має підсумовуючий характер, основна думка якого полягає в тому, щоб показати важливість взаємодії всіх вимірів як одного цілого. Ці виміри одночасно співдіють між собою на формаційному шляху та в житті рукоположених служителів²¹. Інтеграція, про яку йде мова, в особливий спосіб здійснюється в семінарії: «спільнотне життя у семінарії є найбільш відповідним контекстом для формації справжнього пресвітерського братерства і є тим середовищем, де розвиваються та співдіють згадані вище виміри, гармонійно поєднуючись та інтегруючись між собою»²².

Загальнолюдська формація представлена такими елементами як: фізична і психологічна і моральна складові: здоров'я, харчування, рухова активність, відпочинок відносяться до фізичної, натомість психологічна складова включає в себе – становлення стабільної особистості, яка вирізняється емоційною врівноваженістю, самопануванням та добре інтегрованою статевістю²³. Моральна сфера вимагає, щоб індивідуум поступово досягнув сформованої свідомості, тобто став відповідальною особою, спроможною приймати правильні рішення, і мав чітке судження та об'єктивне сприйняття світу, осіб та подій.²⁴

1.2. Духовний вимір формації

Всі три вищезгадані документи приділяють багато уваги духовному виміру, оскільки центром духовного життя священника і його служіння є Ісус Христос, якого слід шукати у всьому і глибоко переживати з ним всі події свого життя²⁵. Декрет *Optatam totius* тісно пов'язує духовне виховання із науковим і душпастирським вимірами²⁶. Адже плекання духовного досвіду має відбуватися: в докладному роздумуванні над словом Божим; в діяльній участі у священних тайнах Церкви, насамперед у Євхаристії та у богослужіннях добового кола; в

²¹Конгрегація в справах духовенства *Дар пресвітерського рукоположення Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis //По чину Мелхиседека*. Львів Свічадо 2018, 396.

²² Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, 397.

²³ Пор. Там само.

²⁴ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis*, 399.

²⁵ Декрет про священниче виховання *Optatam totius*, 186.

²⁶ Декрет про священниче виховання *Optatam totius*, 186.

єпископові, який посилає його на служіння; а також у людях, до яких його посилають, особливо в бідних, малих, хворих, грішних і невіруючих²⁷.

Суть духовної формації полягає в тому, щоб навчити вихованців жити у родинному і постійному спілкуванні з отцем через Його Сина у Святому Дусі. «Оскільки вони мають через рукоположення уподібнитись до Христа-священника, нехай звикають також проводити все своє життя в тісному єднанні з Ним, як Його друзі»²⁸, сказано в документі.

Іван-Павло II в документі *Pastores dabo vobis* пише про безпосередній зв'язок між загальнолюдською і духовною формацією: «Загальнолюдська формація, яка проходить в контексті антропології, що приймає всю правду людини, відкривається і звершується духовною формацією»²⁹. Іншими словами загальнолюдська формація не може здійснюватись без духовної формації так само як і людська духовність не буде вповні розвиватись, коли буде опущено загальнолюдське становлення.

Pastores dabo vobis вибудовує певну структуру духовної формації. На першому місці поставлено необхідність жити в тісному єднанні з Ісусом Христом. Ця думка є зрозуміла через призму притчі про виноградину та гілки³⁰, де Христос говорить про важливість тісного зв'язку із ним, на подобу Його зв'язку із Отцем³¹. По-друге, документ закликає до постійного пошуку Ісуса Христа. Євангелист Йоан в першій главі розповідає про двох учнів, які першими пішли за Христом. Христос запитав їх: «Чого шукаєте?», а вони відповіли: «Равві, де перебуваєш?»³². Автор документу пояснює, що духовне життя в певному значенні є подібним на цю Євангельську сцену. Той, хто готується до священства і формується духовно має перейнятися «пошуком» Христа, щоб

²⁷ Там само, 186.

²⁸ Там само, 186.

²⁹ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 92.

³⁰ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 94.

³¹ Я - виноградина правдива, а мій Отець – виноградар. У мені перебувайте – а я у вас. Як неспроможна гілка сама з себе плоду принести, якщо не перебуватиме вона на виноградні, ось так і ви, якщо не перебуватимете в мені. Я – виноградина, ви – гілки. Хто перебуває в мені, а я в ньому – той приносить плід щедру. Без мене ж ви нічого чинити не можете. (Йоан 15, 1-6). У цій притчі Христос показує людині суть життя із Богом, яке полягає в тісному єднанні людини з Ним, на подобу зв'язку Ісуса з Отцем. Без Бога, який є любов'ю, все життя втрачає суть та своє істинне призначення.

³² Йо 1, 37-39.

знайшовши іти за Ним та вказувати на Нього іншим людям³³. І третій елемент - «віднайдення». Воно не має відбутися лише раз, але його слід здійснювати постійно, адже таїнство наслідування Христа і участі у його житті є невичерпним³⁴. Це «віднайдення», згідно з *Optatam totius* є виражене знову ж таки трьома способами: вірне роздумування над Словом Божим, діяльна участь у церковних богослужіннях, милосердне служіння тим, хто цього потребує³⁵.

Важко переоцінити важливість молитви у духовному житті священика. Молитва виступає першою і найголовнішою формою звернення до Бога. У *Pastores dabo vobis* зазначено, що: «Молитва має бути живою особистою зустріччю з Отцем через Єдинородного Сина завдяки Святому Духові³⁶. Для того, щоб священик міг навчити інших молитися, він сам повинен постійно перебувати в молитві і практикувати її щоденно. Про потребу постійної молитви говорить сам Христос, та його апостоли. В Євангелії від Луки Христос розповідає притчу про суддю та вдовицю³⁷. Ця притча стосується того, що Бог не бариться відповісти на молитву тих, хто до нього безперестанку взиває. Також апостол Павло у посланні до Колосян закликає вірних до витривалості та чужання в молитві³⁸, таким чином підкреслюючи її важливість в житті учнів Ісуса Христа. Вінцем молитовного життя і церковного правила є Євхаристія. Для майбутнього священика, та й зрештою для кожного вірного, необхідним у духовній формації є участь в молитовному житті Церкви, якому в містичний спосіб, через Духа Святого, діє Христос, померлий і Воскреслий та присутній у пресвятій Євхаристії.

У Святому Письмі Ісус говорить, що немає на землі людини, що жила б і не згрішила і тому як порятунок і спасіння немічній людині залишає дарунок можливість покаяння. Таїнство сповіді - це вияв безмежної любові Бога до людини. Господь напевно знає, що людині властиво каятися за гріхи і чинити їх

³³ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 95-96.

³⁴ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 96.

³⁵ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 186.

³⁶ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 97.

³⁷ Лк 18, 1-8.

³⁸ Пор. Кол 4,2.

знову, але все ж залишає їй таку можливість очистити свою душу від тягаря гріха. Інколи людині важко зрозуміти цю величезну ласку, яку вона має. Тому надзвичайно важливим і необхідним завданням в духовній формації є відкрити семінаристові велику силу таїнства Сповіді. Це завдання є ще актуальнішим в теперішній час, де щораз більшої популярності набувають рухи та ідеології, що під ярликом свободи, пропонують людям сваволу і вседозволеність, яка є безумовною загрозою для здоров'я, подекуди життя, а головню спасіння людини. Піддаючись під вплив таких ідей людина ризикує втратити себе, та заблукати серед безкінечного пошуку так званої «свободи», водночас втікаючи від істинного призначення, яке дане їй Богом. Іван Павло II говорить, що в умовах культури, яка витворюється в сьогоденні, є можливість того, що людина ризикує повністю втратити «відчуття гріха» і, як наслідок, втішну радість прохання прощення та зустріч із Богом, який є багатий милосердям³⁹.

Сповідь – це нагода звірити своє життя із ідеалом – Ісусом Христом. І саме тому в цьому таїнстві семінарист має нагоду для зростання і вдосконалення, бо приходячи до сповіді і отримавши розрешення, він бачить свої «відхилення», тобто гріхи і може над ними працювати. Так відбувається його духовний ріст. «Часта сповідь для семінарста є можливістю покійно визнати свої слабкості і гріхи, та передовсім зрозуміти і досвідчити радість відчуття, що його любить і пробачає Господь»⁴⁰.

В цьому контексті слід згадати про сенс аскези та самовідречення, до якого готується семінарист. Всі три документи в свій спосіб про це говорять. Синтезовану і комплексну відповідь на те, чому аскеза є важлива дає папа Іван Павло II, думку якого підтримує також і папа Франциск⁴¹. Він каже, що саме із сповіді випливає сенс аскези та внутрішньої дисципліни, дух жертвування та відречення, прийняття труднощів і хреста⁴². Папа Павло VI також наголошує на важливості самозречення і аскези заохочуючи вихованців семінарії відмовлятися

³⁹ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 100.

⁴⁰ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 404.

⁴¹ Пор. Там само, 404.

⁴² Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 100.

від всього, що не приносить користі, навіть якщо воно є дозволеним, жити в убогості і уподібнювати себе до розп'ятого Христа⁴³.

Важливим елементом у духовній формації семінариста, священика є присутність духовного наставника. Кодекс Канонічного права говорить, що духовного провідника семінарист вільно обирає серед священиків призначених єпископом на це служіння⁴⁴. Слід зазначити, що духовний керівник – це, в першу чергу, вчитель, який навчає, передає знання, вводить у більш глибоке і більш особистісне розуміння цих знань⁴⁵. «Духівник — це особа, яка постійно закликає нас до переміни свого життя, до постійного навернення до Бога, до постійної чуйності на присутність гріха у нашому житті»⁴⁶. Отож духівник є особою, яка супроводить і підказує на що слід звертати увагу, дає змогу зрозуміти певні причини.

Не менш важливим в духовній формації семінаристів є духовні реколекції⁴⁷. Вони повинні відбуватися кожного року із зазначеною темою, яка згодом впродовж цього ж року має розвиватись ширше в днях духовної віднови⁴⁸. В такий спосіб проведення реколекцій, в семінаристів поступово має вироблятися бажання до великодушної посвяти свого життя служінню в душпастирській любові⁴⁹.

Отож всі три документи церкви, які стосуються формації майбутніх священиків, а головню духовного виміру формації, поєднані між собою певними подібностями, особливо що стосується засобів, які пропонує Церква для духовної формації семінаристів. Такими засобами є: вивчення Святого Письма та роздумування над Словом Божим, практика спільної та особистої молитви добового кола, вінцем якої є прийняття Ісуса Христа у Пресвятій Євхаристії, часта і регулярна сповідь у свого сповідника, якій передує щоденний іспит

⁴³ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 187.

⁴⁴ Кодекс Канонического Права. Москва 2007, § 239.

⁴⁵ Stierli J. *Sztuka kierownictwa duchowego* // Augustyn J. – Kołach J. (red.). *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik*. Krakow 2007, 31.

⁴⁶ Леню І. *Роль духівника у житті поодиноких християн і цілих спільнот* // laityugcc.org.ua (29.04.2020)

⁴⁷ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 405.

⁴⁸ Там само, 405.

⁴⁹ Там само, 405.

совісті, систематичне відвідування особистого духівника, та участь у духовних реколекціях і днях духовної віднови⁵⁰. Окрім перелічених елементів, ці документи також згадують про інші побожні практики, до прикладу плекання духу убогості, плекання справжньої синівської набожності до Пресвятої Діви Марії, Святих, розважання над текстами Отців Церкви⁵¹. «Окрім того необхідно сприяти набожним практикам і певним виявам народної релігійності та благочестя, особливо якщо йдеться про схвалені учительством Церкви»⁵².

1.3. Інтелектуальний вимір формації

Інтелектуальний вимір формації є частиною цілого багатовимірного процесу, який в свій спосіб, має на меті привести семінариста до глибинного і усвідомленого життя з Богом, до внутрішньої гармонії та до ще більшого уподібнення з Ісусом Христом⁵³.

Найперше слід звернутися до Святого Письма, яке багаторазово закликає людину до постійного пошуку мудрості. «Щасливий чоловік, що знайшов мудрість, людина, що розум придбала» (Прип 3, 13). Постійний пошук мудрості впродовж життя, є лейтмотивом цілої книги Мудрості. Сам факт Божого приходу передбачає здатність людини сприйняти, зрозуміти, відповісти на заклик Бога, який себе об'являє⁵⁴. Господь творить людину розумною і цим виокремлює людину з поміж усіх сотворених ним істот, та дає їй владу панування і підпорядкування над усім сотвореним⁵⁵.

В першому посланні до Коринтян ап. Павло пише: «Слово ж моє і проповідь моя не були в переконливих словах мудрості, а в доказі Духа та сили, щоб ваша віра була не в мудрості людській, а в силі Божій»⁵⁶. Таким чином метою

⁵⁰ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 407.

⁵¹ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 407 - 408.

⁵² Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti. *Direttorio su pietà popolare e liturgia* principi e orientamenti (2002) // www.vatican.va.

⁵³ Шевчук С. *Роль і місце інтелектуального виховання в житті богопосвячених осіб* // *Богосвячене життя в Українській Греко-Католицькій Церкві: Матеріали V сесії Патріаршого Собору УГКЦ*. Львів 2012, 267.

⁵⁴ Заведюк Д. *Інтелектуальний вимір чернечої формації: його потреба й небезпеки* // *Преображення у Господі: Матеріали конференції монашества УГКЦ «Покликання і формація»*. Львів 2006, 217.

⁵⁵ Пор. Бут 1, 28.

⁵⁶ 1 Кор 2, 4-5.

інтелектуальної формації є не передати ті чи інші знання, але отримати силу Слова Божого, ту силу, яка б стала основою для внутрішнього бажання посвяти Богові⁵⁷.

Душпастирська конституція *Gaudium et spes*, говорячи про людську гідність, зазначає, що кожна людина наділена участю у світлі Божого ума завдяки тому, що вона обдарована розумом⁵⁸. В свою чергу інтелектуальна формація виявляється як невпинна потреба розуму здобути мудрість, яка веде до єднання з Богом⁵⁹. Відтак інтелектуальна формація глибоко пов'язана із загальнолюдською і духовною формацією в свою чергу і виступає їхньою необхідною складовою. Про такий взаємозв'язок говорять як і *Pastores dabo vobis*, так само *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*. В останньому додано, що саме інтелектуальна формація впливає на загальнолюдську і духовну формацію в такий спосіб, що стає дієвою поживою, допомагає уважно дослухатися до Божого Слова та до голосу церковної спільноти, та допомагає розпізнавати знаки часу⁶⁰.

Документ *Optatam totius* вперше визначає основні дисципліни для інтелектуальної формації семінаристів. Найпершою завагою документу є важливість спрямування навчання на таїнство Христа. Наукові дисципліни слід укладати так, щоб вони орієнтувалися на таїнство Христа, яке визначає всю історію людського роду, постійно впливає на Церкву і зокрема діє через священниче служіння⁶¹. Також особлива увага в документі звернена на необхідність підготовчих курсів, які мають служити немов вступом у вивчення церковних дисциплін. Метою вступного курсу є дати можливість семінаристам «зрозуміти значення церковних дисциплін, їхній порядок та пастирську мету і щоб водночас знайшли в них підтримку для будування всього свого життя на вірі

⁵⁷ Шевчук С. *Інтелектуальний вимір формативного процесу монашества // Преображення у Господі: Матеріали конференції монашества УГКЦ «Покликання і формація»*. Львів 2006, 203.

⁵⁸ II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, Львів 2014, 344.

⁵⁹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 104.

⁶⁰ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 410.

⁶¹ II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium* 82.

[...] й утвердились у своєму покликанні»⁶². Наступним блоком є філософські дисципліни, завданням яких є, щоб вихованці семінарії досягли повного та систематичного пізнання людини, світу і Бога⁶³. Також документ подає певні вказівки щодо методу викладання: «метод викладання нехай будить у вихованців семінарії любов до строгого пошуку істини, дотримання її й уміння доводити – при одночасному визнанні меж людського пізнання»⁶⁴.

Наступним після філософських дисциплін є курс богослов'я. Насамперед відзначений блок догматичного богослов'я. «Найперше представити біблійні теми [...] пояснити, який внесок зробили Отці Церкви Сходу та Заходу [...] викласти подальшу історію догматів, беручи до уваги її зв'язок із загальною історією Церкви»⁶⁵. Також документ заохочує до вивчення таких дисциплін як моральне богослов'я, канонічне право, церковна історія, релігієзнавство⁶⁶.

Pastores dabo vobis в питанні інтелектуальної формації також звертає увагу на філософські дисципліни. Однак в силу нових викликів, вказує на вектор руху у вивченні цих дисциплін. «З огляду на поширену зараз культурну ситуацію, яка вивіщує суб'єктивізм в якості критерію і міри правди, лише здорова філософія [...] яка відображатиме установчий зв'язок між людським духом і правдою, правдою, яка об'являється у своїй повноті в особі Ісуса Христа»⁶⁷. Новизною в цьому документі те, що він говорить про такі гуманітарні науки як соціологія, психологія, політологія, економіка, соціальні комунікації, які будуть допоміжними для глибшого розуміння людини, суспільства та допоміжними для душпастирського служіння⁶⁸.

Документ також визначає основний принцип студіювання богослов'я, опираючись на св. Тому, який казав, що віра – це *habitus* богослов'я і є його

⁶² Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 190.

⁶³ Там само, 190.

⁶⁴ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 191

⁶⁵ Там само, 191.

⁶⁶ Пор. Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 191-192.

⁶⁷ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 106.

⁶⁸ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 107.

постійним оперативним принципом. Відтак справжнє богослов'я народжується з віри і повинно приводити до віри⁶⁹.

Важливою увагою є взаємозв'язок інтелектуальної богословської формації та духовного життя. У документі цей принцип підкріплений словами св. Бонавентури, який каже: «Ніхто не може думати, що йому вистарчить читання без помазання, спекулятивних роздумів без благочестя, досліджень без подиву, пошуків без захоплення, діяльності без набожності, науки без любові, розуму без покори, досліджень без мудрості божественного натхнення»⁷⁰.

Обидва вище згаданих документи пропонують концепцію вивчення богослов'я у двох напрямках: вивчення Слова Божого, черпаючи з різноманітних коментарів Вчительства Церкви, вивчення Отців Церкви, історії Церкви та літургії. Другий напрямок – це вивчення людини як співрозмовника Божого. Тут маються на увазі курси морального Богослов'я, догматики, канонічного права та інші⁷¹. Таким чином *Pastores dabo vobis* за основу бере ті ж предмети, що і *Optatam totius*, однак систематизує їх, упорядковує і обрамлює, як ті, що стосуються вивчення Слова Божого і ті, що стосуються людини як творіння Божого.

Після завершення II Ватиканського Собору і до виходу *Pastores dabo vobis*, Католицька Церква відповідаючи на нові виклики, відкрила нові перспективи у богослов'ї. І це також мало свій відгомін у документі св. Івана Павла II. Саме тому папа наголошує на вивченні нових богословських дисциплін, які стосуються теперішніх гострих проблем, зокрема це соціальна доктрина Церкви, яка виступає також одним з інструментів нової Євангелізації⁷². Наприкінці розділу про інтелектуальну формацію згадується про такі виклики як стосунок між висловлюваннями Вчительства Церкви та богословськими дискусіями, відносини між науковою точністю богослов'я, її душпастирським спрямуванням

⁶⁹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 107 -108.

⁷⁰ *Journey of the mind into god St Bonaventure of Bagnoregio* [PDF] // docplayer.net. (15.10.2020).

⁷¹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 109.

⁷² Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 110.

і душпастриською природою богослов'я, а також на проблему Євангелізації в різних культурах та інкультурації свідчення віри⁷³.

Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis у питанні інтелектуальної формації містить в собі дуже короткі змістовні зауваги, які по – суті є квінтесенцією і підсумком двох попередніх документів. Про інтелектуальну формацію в документі сказано, що вона скерована на вивчення філософії та богослов'я, культурну підготовку, для того, щоб мати ресурс проповідування Євангелія в сучасний спосіб, гідно та ефективно вести діалог із людьми і обороняти правдивість віри⁷⁴. В документі по-суті повторюється теза про місце інтелектуальної формації серед інших вимірів, де інтелектуальна формація є частиною цілісної формації та впливає на загальнолюдську і духовну формацію, а головню на душпастирську⁷⁵.

1.4. Душпастирський вимір формації

В документі *Optatam totius* душпастирському вихованню відведений окремий розділ, який має назву «Про плекання саме душпастирської підготовки»⁷⁶. Документ ставить наголос на важливості душпастирської ревності в житті і служінні священика. Така душпастирська ревність має досягатися шляхом виховання в семінаристів як теоретичного так і практичного душпастирства⁷⁷. Документ виокремлює такі ділянки у душпастирському служінні як: «катехиза, проповідування, звершення літургії й служіння святих таїнств, харитативна діяльність, допомога заблуканим і невіруючим [...] мистецтво духовної настанови, [...] допомога ченцям і черницям витривати у благодаті їхнього покликання і розвиватись відповідно до духу їхніх інститутів»⁷⁸.

⁷³ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 110 - 111.

⁷⁴ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 409.

⁷⁵ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 409.

⁷⁶ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 193.

⁷⁷ Там само, 193.

⁷⁸ Там само, 193.

Окрім цього особливої уваги в документі надається так званим гуманітарним наукам як педагогіка, психологія і соціологія, які вважаються такими, що можуть допомогти священику у душпастирській діяльності⁷⁹. Щодо їх застосування, то документ закликає користати із цих наук зберігаючи канони церковного права.

Текст документу закликає до душпастирської діяльності ще під час навчання в семінарії, «оскільки семінаристи мають навчитись апостольського мистецтва не лише теоретично, а й практично, щоб вони могли діяти з повною відповідальністю та у співпраці в колективі, нехай вони протягом своїх студій і передусім під час канікул впроваджуються в душпастирську діяльність шляхом відповідної практики»⁸⁰.

Наостанок слід окремо відзначити наголос на потребі якісного діалогу, який є необхідним у душпастирському служінні священика. «Загалом треба у вихованців семінарії розвивати належні здібності, що сприяють діалогові з людьми, наприклад уміння вислухати інших та відкривати серце людям, у їхніх різних життєвих обставинах, у дусі милосердної любові»⁸¹.

Документ *Optatam totius* говорить про душпастирське виховання, яке має відбуватися на зразок доброго Пастиря Христа⁸². Ця Євангельська притча стала основою також і для наступних документів, що стосуються священичого виховання.

Pastores dabo vobis говорячи про душпастирську підготовку, «наполягає на глибокій координації різних аспектів загальнолюдської, духовної й інтелектуальної формації, наголошуючи на їхньому специфічному душпастирському спрямуванні»⁸³. Іншими словами мова йде про те, що добра душпастирська підготовка потребує залучення всіх вимірів формації до священства. Тим самим підкреслюється нерозривність цих вимірів.

⁷⁹ Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 194.

⁸⁰ Там само, 194.

⁸¹ Пор. Павло VI. Енцикліка *Ecclesiam suam* (06.08.1964) // www.vatican.va.

⁸² Пор. Декрет про священиче виховання *Optatam totius*, 184.

⁸³ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 114.

Довідник для життя і служіння священників радить проводити зустрічі, метою яких є роздуми над єпархіальним душпастирським планом⁸⁴. Також наголошується на важливості участі вірних на таких зустрічах, а також на окремому курсі з вивчення Катехизму Католицької Церкви, який є цінним знаряддям інформації для усієї справи євангелізації⁸⁵.

У документі *Дар пресвітерського покликання*, який востаннє був доповнений в 2015 році, за вказівками Папи Франциска, душпастирський етап також називається «підсумовування покликання»⁸⁶. Зазвичай він триває між періодом перебування в семінарії та майбутнім пресвітерським рукоположенням, враховуючи дияконські свячення⁸⁷. На цьому етапі надзвичайно важливо виокремити два ключові елементи, без яких душпастирська формація не буде остаточною: по-перше семінарист повинен бути залучений в до душпастирського життя на парафії, яке допоможе йому поступово виплекати в собі відчуття відповідальності перед певною спільнотою. Другим необхідним елементом є роль форматорів семінарії, які забезпечують належний супровід семінарста, на шляху до пресвітеріату⁸⁸. Також згадується про душпастирську специфічну формацію, яка описана Іваном Павлом II у *Pastores dabo vobis*:

Виховна програма семінарії повинна ініціювати справжній процес формування чутливості пастиря, свідомого і зрілого сприйняття своїх обов'язків, внутрішньої звички оцінювати труднощі та визначати пріоритети і засоби для їхнього вирішення у світлі однозначних мотивацій віри та відповідно до богословських вимог самого душпастирства⁸⁹.

Формація семінаристів до для священничого служіння – це процес, який охоплює всі сфери життя юнака: духовну, фізичну та психологічну. Це зумовлено тим, що особа, яка покликана служити як Христовий священник,

⁸⁴ Пор. Конгрегація у справах духовенства, *Довідник для життя і служіння священника* // По чину Мелхіседека. Львів, 2018, 293.

⁸⁵ Пор. Конгрегація у справах духовенства, *Довідник для життя і служіння священника*, 294.

⁸⁶ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 387.

⁸⁷ Пор. Там само, 387.

⁸⁸ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 387.

⁸⁹ Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 115.

повинна бути комплексно підготовленою. Служіння священика не закінчується на порозі парафіяльної церкви чи єпархії, але все його життя є служінням Богу. Подібно як в посланні апостола Павла, який каже: «І живу вже не я, а Христос проживає в мені»⁹⁰. Тому священича формація повинна спонукати особу до тісної єдності з Ісусом Христом. І ця єдність має стати принципом і силою для служіння пресвітера⁹¹.

«Кожен семінарист є протагоністом своєї формації і покликаний до постійного зростання в загальнолюдській, духовній, інтелектуальній і душпастирській сферах»⁹². Безумовно слід також брати до уваги роль кожного з учасників формаційного процесу, а такими є: Єпархіальний єпископ, пресвітерат, спільнота форматорів, викладачі, спеціалісти, родина учасника формаційного процесу⁹³. Однак очевидним є той факт, що в першу чергу семінарист несе відповідальність за своє становлення як священик.

На основі аналізу вчення документів Церкви про різні виміри формації, можна зробити висновок, що разом із детальним описом кожного виміру формації, документи звертають увагу на тісний зв'язок між ними і необхідність взаємозв'язку між різними вимірами формації, адже всі вони є елементами цілісного виховання, метою якого є формування особи, здатної відкривати іншим людям особу Христа, та вести їх до спасіння. Небезпекою є втрата цілісності виховного процесу, коли інтелектуальна формація стає засобом виключно для здобуття нових знань; духовна набуває індивідуального виміру, притаманного секуляризованому суспільству; загальнолюдська зводиться до вирішення певних особистісних проблем; а душпастирська – освоєнням новітніх методів душпастирювання. Коли ж баланс та співмірність наявні між усіма елементами формаційного процесу, тоді можна говорити про формування зрілої особи, яка зуміє інтегрувати особисте зростання, духовне життя, навчання, а згодом і служіння.

⁹⁰ Гал 2, 20

⁹¹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 115.

⁹² Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 418.

⁹³ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 415 - 426.

РОЗДІЛ II

КРИХКІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДОЇ ЛЮДИНИ

2.1. Труднощі духовного становлення семінариста та їх зв'язок з віковим дозріванням

Особа в юному віці, яка є на шляху дозрівання, або особистого становлення переживає особливий період свого життя. Такий час можна прирівняти до виходу ізраїльського народу з Єгипту. Період дорослішання несе із собою внутрішні і зовнішні зміни, які є взаємопов'язані. До прикладу молода людина в віці 16-17 років переживає вагомі зовнішні зміни, а саме: завершення навчання в школі, вибір університету, спеціальності, вступні іспити, нове середовище, нові виклики. Безумовно такі зовнішні зміни стають причиною для того, що людина мусить переналаштувати певні внутрішні орієнтири: пристосуватися до нового середовища, налагоджувати нові стосунки, освоїти нові методи навчання та діяльності. Цей процес налагодження взаємодії в новому просторі також можна назвати інтеграцією. Іншими словами, молода людина вчиться жити в новому для неї світі, який досить часто є більш вимогливий та суворий, ніж попередній.

Дитячий психолог *Франсуа Дольто* порівнює такий період до змії, яка змінює шкіру: «Змії, змінюючи шкіру, насамперед втрачають стару, а до часу створення нової, залишаються повністю беззахисні»¹. Зазвичай молода людина на таких етапах свого життя потребує багато підтримки і розуміння, оскільки є дуже вразливою. Перші, навіть незначні невдачі для неї можуть здаватися найбільшою трагедією. Найменші падіння породжують знеохоту, яка може стати початком депресивних настроїв². Напевно більшість із тих, хто опиняється в такому становищі, все ж прагне дати собі раду самотужки, уникнути гнітючої хмари проблем, яка нависає над головою. Але дуже частим «вирішенням» стає

¹ Dolto F., Dolto- Tolitch C., *Porozmawiajmy o dojrzewaniu. Kompleks homara*, Warszawa 1996, 118-119.

² Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні // Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 44.*

алкоголь чи наркотики³. На думку молодих людей, вдавання до таких засобів може вирішити проблему, хоч правда полягає в тому, що нічого не вирішується, але навпаки, проблем стає ще більше і давати з ними раду важче. Така особа, обманюючи себе, насправді втікає від реальності, не бажає залишатися в такому середовищі, яке її бентежить. З одного боку це цілком природня реакція, оскільки людина схильна до існування в комфортних умовах. Однак проблема полягає в тому, що засоби для її вирішення зовсім не дієві, більше того мають руйнівний характер для життя молоді особи.

Іншою характеристикою, яка доволі часто є присутня в період вікової кризи молодих людей є вразливість. Вона появляється внаслідок страху перед викликами майбутнього, кардинальними психологічними змінами, сутність яких полягає у зміні зв'язку дитини з навколишньою дійсністю та її ставлення до цієї дійсності, що викликане зміною провідної діяльності⁴. Цей процес в психології також називається «вікова криза»⁵. Молода особа відчуває страх, який згодом стає причиною чи мотивом або всієї діяльності. З одного боку особа закривається всередині себе і проживає своє життя досить примітивно, скуто, а з іншого боку людина навпаки стає розкутою і демонструючи свою «безстрашність», насправді тим самим маскує страх і невпевненість⁶. Ця розкутість має на меті створити певний захисний щит, перед іншими людьми, світом, в якому живе ця людина. Нажаль вона не є справжньою і щирою в таких обставинах. В основі такої поведінки лежить не внутрішня свобода і впевненість у собі, але прагнення заповнити цю порожнечу, яка утворилася внаслідок невирішених проблем, страху, поганої інтеграції.

На цьому етапі варто дещо детальніше розглянути питання страху. Найперше слід сказати, що страх – це емоційна реакція, на якусь подію, яка зазвичай здається загрозливою для фізичного чи емоційного здоров'я⁷. У своїй

³ Штейн Н. *Психологічні причини наркоманії у підлітків*[PDF] // *Проблеми екстремальної та кризової психології* 14(4), Харків 2013, 240.

⁴ Боришевський М.-Пилипенко Л, *Виховання духовності особистості. Навчально-методичний посібник.*[PDF] Київ 2013, 52-53.

⁵ Пор. Боришевський М., Пилипенко Л, *Виховання духовності особистості*, 52-53.

⁶ Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 45.

⁷ *Why do we feel fear* // psychologytoday.com.

суті, страх є необхідною емоцією для існування людини, адже завдяки ньому людина здатна уникнути потенційної небезпеки. З іншого боку, інколи страх може бути навпаки перешкодою для нормального існування людини.

Страх перед новою дійсністю, з якою стикається молода особа, яка ще має надто мало подібного життєвого досвіду, а часто також і мало особистісного ресурсу, може завдати шкоди розвитку самої особистості. Це стосується також і формації семінаристів, які вступають в семінарію з певними, інколи далекими від реальності очікуваннями, як щодо себе, так і щодо семінарії. Зокрема мотивом їх діяльності може бути страх не відповідати вимогам семінарії, чи своїм власним уявленням про життя семінарста, страх бути відрахованим із семінарії, тощо. В будь-якому з цих випадків страх не є правильною підставою для внутрішньої мотивації. У християнстві такою підставою повинна бути любов.

Формація семінаристів – це багатогранний, динамічний процес, який вимагає зусиль. Очевидним є той факт, що для просування певного процесу потрібна рушійна сила. В контексті формації цією силою є сам Христос, який кличе, а також особиста відповідь кожного⁸. Згода на прийняття цього запрошення Христа передбачає також важку працю над покликанням. Цей етап також можна віднести до такого, що позначений вразливістю і невпевненістю, оскільки молодий хлопець, вступаючи у семінарію постає перед багатьма викликами: труднощами в духовному житті, в процесі навчання, труднощами, що пов'язані із зміною середовища, ізоляваністю від дому, рідних. Коли він не зуміє інтегруватися в тому середовищі, в якому опинився, тоді є ризик виникнення почуттів страху та невпевненості, про що було згадано вище. В цьому випадку мотивацією, яка спонукує до навчання, дотримання розпорядку та до успішності в процесі формації стає почуття страху. Юзеф Августин вважає, що в основі багатьох наших мотивацій лежить страх⁹. З одного боку це «почуття страху притаманне усім без винятку. Немає на землі людини, яка б не знала, що

⁸ Глова І. *Дар покликання до священства: виміри виховання майбутніх священників в учительстві Вселенської Церкви після II Ватиканського Собору* (аудіофайл) (19.02.2018) // pastoralia.ucu.edu.ua.

⁹ Августин Ю. *Світ наших почуттів*. Львів 2015, 44.

таке страх. Без страху ми б не знали, що таке міра»¹⁰. З іншого боку, коли ми говоримо про певну внутрішню мотивацію, яка є спонукою до дії, то тут в основі має бути любов, але ніяк не страх. Йоан Богослов каже: «досконала любов проганяє страх, оскільки страх несе страждання; хто ж боїться, той недосконалий у любові»¹¹. Однак, як і в світському середовищі, так і в процесі формації в семінарії можливі випадки, коли молода особа не в змозі самотужки інтегруватися в спільноту, подолати певні труднощі. Вона стає жертвою власних думок про особисту непридатність, неспроможність до дорослого життя, тощо. Наслідком цього є поява страху перед майбутнім¹², який поневолює людину.

Наша невпевненість у собі й страхи проявляються особливо в тих життєвих ситуаціях, в яких від нас вимагається повної відкритості й ширості: у конфліктах з іншими, у стосунках з авторитетом, у духовному керівництві, у таїнстві сповіді, у спільнотному житті, у хвилях небезпеки. Незауваження власної невпевненості й страху, а також небажання визнати їх, спричинюють те, що вся іпостась людська стає неприродна¹³.

Отож наслідком такого негативного досвіду, а інколи навіть одної невдачі є те, що людина стикається із буденними, простими речами, але не може належним чином справитися з ними.

На противагу страху є любов. Юзеф Августин вважає, що «метою наших релігійних практик – молитви, іспиту совісті, сповіді й загалом усієї праці над собою – має бути вдосконалювання себе в любові до Бога, ближніх, і самого себе у мужній боротьбі зі своїми страхами»¹⁴. Така думка є співзвучною із суттю формаційного процесу, який полягає в тому, що покликана особа довіряється любові Бога, який кличе її до виключного служіння Йому, і цілковито посвячується Йому та Його задумові спасіння¹⁵. Саме тут слід глибше розкрити суть проблеми. Для того, щоб глибинною мотивацією кандидата була любов, яка спонукатиме його до вдосконалення у зрілості та правдивого духовного зросту, він повинен це усвідомити і відкрити це для себе самого:

¹⁰ Грюн А. *Позитивна сила емоцій*. Львів 2019, 11.

¹¹ 1 Йо 4, 18

¹² Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 44.

¹³ Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 45.

¹⁴ Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 44.

¹⁵ Іван Павло II. Апостольське післясинодальне повчання *Vita Consecrata*. Львів 1997, 22.

Молоді люди [...] найчастіше ще не усвідомлюють собі глибини своїх страхів і невпевненості у собі. Коли б страх не був розпізнаний і усвідомлений, міг би деформувати, позначати неправдою всі стосунки [...] протягом усієї його формації: до себе, до спільноти і до Господа Бога¹⁶.

Із вищенаведеного тексту стає зрозумілим той факт, що проблема з якою має до справи багато молодих людей, які вступають у семінарію, знаходиться в нерозумінні своїх глибинних мотивацій. «Молодим людям, які вступають до монастиря, на загал не бракує запалу до праці над собою, проте їм бракує критичності у ставленні до себе, а також основних навичок праці над собою і світом своїх почуттів»¹⁷. Основною проблемою в такому випадку не є небажання, чи неспроможність, але нерозуміння себе та своїх емоцій.

Взявши до уваги представлену інформацію, слід зробити певні підсумки. Кандидат на вступ у семінарію, як і кожна молода людина у своєму житті часто стикається із різноманітними кризовими періодами. Такими є завершення школи, вступ до вищого навчального закладу, інші виховні рішення, які насправді є важливими. На такому етапі інколи стається так, що через різноманітні причини ця особа не в змозі впоратися із викликами такого періоду, не має достатньої підтримки, не є до кінця свідомим щодо себе, своїх істинних бажань та мотивацій, якими керується. Такі обставини зумовлюють негативний вплив на цю особу, що стає причиною до страхів, вразливості та неприродності цілої особи, нерозуміння того, чим є правдива свобода і який вибір вона має зробити. Така особа живе і дивиться на світ через перспективу страху, перед майбутнім, перед новим вибором, рішенням.

У контексті формаційного процесу, надзвичайно важливим завданням є допомогти такій особі. Найперше, щоб вона критично оцінила себе, свої дії, подивилася на себе у правдивому світлі. Найпершими засобами є духовне керівництво, особиста та спільна молитва, таїнство сповіді, дисципліна емоцій¹⁸.

¹⁶ Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 46.

¹⁷ Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 47.

¹⁸ Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48

2.2. Проблематика розуміння істинного значення свободи і статевої

«Бог створив людину розумною, даючи їй гідність особи, обдарованої ініціативою і владою над своїми вчинками»¹⁹. Вже з самого створення людина є наділена даром вільно розпоряджатися своїм життям²⁰. Дуже часто людина неправильно трактує цей дар свободи, розуміє його на свій лад, ототожнюючи поняття свободи і сваволі, себто «людина – суб'єкт свободи - як окрема особа є самодостатньою, а її мета - задоволення своїх власних інтересів через використання земних благ»²¹. Власне таке розуміння свободи безумовно є наслідком гріхопадіння, яке стало причиною того, що людина дивиться на світ викривлено, бачить його не так, як є в дійсності, як його Бачить Бог, але гріх затуманює її погляд²². Отже людина по гріхопадінні опинилася в стані, який влучно описує апостол Павло наступними словами:

Знаю-бо, що не живе в мені, тобто в моїм тілі, добро: бажання бо добро творити є в мені, а добро виконати, то ні; бо не роблю добра, що його хочу, але чиню зло, якого не хочу. Коли ж я роблю те, чого не хочу, то тоді вже не я його виконую, але гріх, що живе в мені. Отож знаходжу (такий) закон, що коли я хочу робити добро, зло мені накладається; мені бо милий, за внутрішньою людиною, Закон Божий, але я бачу інший закон у моїх членах, який воює проти закону мого ума і підневолює мене законові гріха, що в моїх членах²³.

Катехизм Католицької Церкви зазначає, що «поки свобода не є ще остаточно закріплена у своєму найвищому добрі, яким є Бог, вона допускає можливість вибору між добром і злом, тобто можливість зростати в досконалості або падати і грішити»²⁴. Людина у своїй суті є створена для добра, вільною і досконалою. Однак гріх прародичів вносить свої корективи в стосунки людини із Богом. До гріхопадіння людина була вільною робити все, що забажає, окрім споживання плоду із дерева пізнання добра і зла. Однак після гріхопадіння людина втрачає цю свободу. І з того часу кожна людина, у глибині свого серця прагне бути вільною, як раніше²⁵. *Катехизм Католицької Церкви* пояснює, що

¹⁹ Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Католицької Церкви*, Жовква 2002, п.1730.

²⁰ Пор. Бут 1, 28-31.

²¹ Congregación para la doctrina de la fe. *Instrucción libertatis conscientia sobre libertad cristiana y liberación* 1986, 13 // www.vatican.va (03.11.2020).

²² Пор. Катехизм Католицької Церкви, п.1739.

²³ Рим 7, 18–23.

²⁴ Катехизм Католицької Церкви, п.1732.

²⁵ Грюн А. *Шляхи до свободи*. Львів 2005, 5

людина стає більш вільною тільки тоді, коли прагне робити добро і робить його щораз більше, а справжня свобода можлива лише у служінні добру і справедливості. Вибір непослуху і зла є зловживанням свободою і веде до «рабства гріха»²⁶.

Правдива свобода завжди вимагає від людини відповідальності і любові, з якими ця свобода є інтегрально пов'язана²⁷. Помилковим є мислення, яке розглядає явище свободи як щось самодостатнє. Щоб зрозуміти в чому полягає «втеча від свободи», у світлі події гріхопадіння, нас слід звернутися до етимології поняття гріха.

Трагедію людини, яка відійшла від Бога через гріх, дуже глибоко окреслюють три єврейські терміни: חָטָא / chata – означає «не влучити в ціль», «не досягнути мети»; פֶּשַׁע / pasha – це «серйозний розрив стосунків», «навмисна атака на міцні та стабільні стосунки»; אָוֹן / awon – зображує «зігнутий, скручений предмет поряд зі стандартом». Отже, людина, відійшовши від цілі, яку призначив для неї Бог, розірвала стосунки із Джерелом Життя і, зрештою, спотворила своє життя²⁸.

Власне через розрив стосунків із Богом, через те, що людина грішить і тим самим її природа стає ураженою, скрученою. В тому числі і погляд на речі стає іншим, погляд на іншу людину, на стосунки, любов і свободу, все її життя стає спотворене гріхом.

Звідси стає зрозумілим те, що істинне значення правдивої свободи для людини, у світлі Божого провидіння, не є популярним сьогодні. В особливий спосіб це виражено серед молодих людей. Коли молода людина мислить про свободу як можливість поступати будь як, не керуючись засадами любові і відповідальності, та таке її уявлення є радше надужиттям, ніж свободою²⁹. Папа Франциск говорить, що: «прагнення свободи, яка є великим Божим даром для Його створіння, набрало «викривлених форм», породивши «війни, несправедливість, насильство, порушення прав людини»³⁰. Тим самим від підкреслює, що у наш час панує нездорова тенденція «сліпої свободи», яка веде

²⁶ Пор. Катехизм Католицької Церкви, п. 1733.

²⁷ Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48.

²⁸ Щурко Ю. *Коментар на Євангеліє, 21-й тиждень після П'ятидесятниці. Понеділок. Плоди прощення (Лк 7:36–50)* (03.11.2019) // zhyty-slovom.com.

²⁹ Пор. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48.

³⁰ Коцур Т. *Папа Франциск про «ризик» свободи: бути вільними – це виклик* (22.11.2018) // www.vaticannews.va.

людину до ще більшого поневолення. Однак, молоді люди всіма силами відстоюють і борються за цю «фальшиву» свободу. «Вихователі й форматори мусять враховувати той факт, що молоді особливо вразливі на проблему свободи. Вона для них є основною цінністю. Молодь переважно з обуренням реагує на спроби обмеження особистої свободи»³¹.

В контексті семінарійного виховання та становлення молоді особи як прикладу зрілості і цілісності, питання виховання у свободі є одним із основоположних. «Істинне духовне життя, зріле переживання спільнотного життя, монаших обітів чи також безкорисливе служіння можливі тільки у повній свободі»³². Особа, яка обирає шлях посвяти свого життя Богові, повинна відшукати це бажання в глибині серця, воно мусить бути істинним, справжнім. Звідси впливає також і те, що саме в такий спосіб людина реалізує своє істинне покликання, дароване їй Богом.

Семінарія як установа виховного спрямування має чіткі правила і внутрішні закони, що прописані в її уставі. Тому кожен, хто приходить на навчання, повинен строго дотримуватися цих правил. Іншими словами формація священика здійснюється зокрема такою моделлю, де присутнє правило і необхідність виконання цього правила. Це зумовлює певну зміну стилю життя, в певній мірі обмежує студента, який також як більшість молодих людей, є вразливим на проблему свободи. Однак саме така модель формації втілює ті вказівки, що говорять про практичний вимір переживання свободи в рамках монашого життя³³. «Щоб богопосвячена особа могла відчувати себе вільною, це монаше "я забов'язаний", "є моїм обов'язком" мусить перемінитися в особисте "сам бажаю і хочу". Переміна "я забов'язаний" у "бажаю і хочу" не може бути ламанням власної людської волі»³⁴. Цей процес переміни фактично триває

³¹ Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48.

³² Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 49.

³³ Говорячи про переживання свободи в контексті монашої спільноти, Юзеф Августин виокремлює певний практичний вимір, в якому повинна відбутися інтеграція внутрішніх вольових поривань із тим, що монах переживає ззовні. Період навчання в семінарії є найперше часом формації особи і його можна співставити із формацією в монастирі, зокрема тієї частини, що стосується дозрівання у свободі (Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48).

³⁴ Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні*, 48.

впродовж всього процесу навчання в семінарії, а можливо і більше. Семінарист покликаний «вийти із самого себе», щоб іти у Христі до Отця та до інших, радо приймаючи покликання до пресвітерату та забов'язуючись співпрацювати із Святим Духом»³⁵.

Слід також детальніше зосередити увагу на особі Христа, який має бути центром людського життя, а головно центром формації. Вищезгадане завдання «іти у Христі» вміщає в собі ідею Христоцентризму у формуванні священика. «В основі методологічних підходів формаційного процесу має бути повернення до Христа»³⁶. Формація в семінарії звернена до того, щоб Христос став центром життя людини, адже саме у Ньому, розп'ятому і воскреслому об'являється правдивий сенс свободи. Він повністю його реалізує, цілковито віддаючи себе і закликає учнів до участі в цій свободі³⁷.

Ще одним важливим завданням для людини є правильно сформуванню своєї статевої, щоб вона була згідною із Божим задумом. В книзі Буття читаємо: «І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх; І благословив їх Бог і сказав їм: «Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю» [...] І побачив Бог усе, що створив: і воно було дуже добрим»³⁸. З цих слів розуміємо, що людська статева, сексуальність є важливою, бо є створена Богом. «Сам Творець наказує нам дивитися на нашу статева позитивно; в ній немає нічого негативного, що належало б наперед осуджувати»³⁹. Більше того, статева як така, виражає призначення людини до взаємозв'язку, тобто до любові і взаємного дарування себе іншому⁴⁰. Звідси впливає те, що сам факт того, що людське тіло позначене статевою, є нічим іншим як задумом Божим, а значить воно є важливим, ним не слід нехтувати. Навпаки слід прагнути до того, щоб зрозуміти і відчитати промисел Божий щодо

³⁵ Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 366.

³⁶ Мельник Н. *Фундаментальні основи формаційного процесу: мета, стратегія, стиль// Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ*. Львів 2006, 84.

³⁷ Пор. Іван Павло II. Енцикліка *Veritatis Splendor*. Київ 2013, 97.

³⁸ Пор. Бут 1, 27-28, 31.

³⁹ Августин Ю. *Сексуальна інтеграція*. Львів 2012, 62.

⁴⁰ Августин Ю. *Сексуальна інтеграція*, 62.

людської статевої. Іван-Павло II у *Pastores dabo vobis* наголошує на важливості правильного розуміння сексуальності⁴¹.

Правдиве розуміння статевої виникає із того, чи певна особа зуміла інтегрувати свою сексуальну сферу. «Сексуальна інтеграція, інтерпретована на християнських засадах, передбачає відповідне розуміння статевої людини. [...] слово "сексуальність" вказує лише на факт буття чоловіком чи жінкою»⁴². У *Катехизмі Католицької Церкви* читаємо, що «цнотливість є працею у найвищій мірі особистою»⁴³. Звідси стає зрозумілим, що кожна особа в більшій чи меншій мірі формує своє ставлення до сексуальності особисто⁴⁴. Ця сфера людського єства є дійсно інтимною і зазвичай закритою для оточуючих. Саме тому на цій основі виникає проблема, яка залишає людину сам на сам із даром статевої⁴⁵.

Людина створена так, що прагне стосунку з іншим, створена для спілкування. Це впливає із Божих слів: «не добре бути чоловікові самому»⁴⁶. Статевий стосунок у цьому випадку є способом взаємодарування себе у шлюбі. Саме тому важливим завданням є пізнати ті певні закони, які вписані в людську природу і за якими функціонує сексуальність людини і пристосуватися до них, бо тільки тоді, коли людина користується своєю сексуальністю згідно із Божим законом, вона може досягнути правдиве добро і щастя⁴⁷.

Іван Павло II зазначає: «людина неспроможна жити без любові. Вона сама для себе стає незрозумілою істотою, її життя позбавлене значення, якщо любов не відкривається їй, якщо вона не зустрічається з любов'ю, якщо людина її не переживає і не присвоює її собі, якщо не бере в ній життєвої участі»⁴⁸. Тут йдеться про таку любов, що залучає всю особу у всіх її фізичних, психічних і духовних складових та вимірах і яка виражається у контексті подружжя,

⁴¹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 90.

⁴² Августин Ю. *Сексуальна інтеграція*, 64.

⁴³ Катехизм Католицької Церкви, п. 2344.

⁴⁴ Августин Ю. *Сексуальна інтеграція*, 63.

⁴⁵ Пор. Там само, 63.

⁴⁶ Бут, 2, 18.

⁴⁷ Пор. Там само, 63.

⁴⁸ Іван Павло II. Енцикліка *Redemptor Hominis* (04.03.1979), п. 10 // katechytyka-6.blogspot.com.

вступаючи в яке подружжя дарують себе одне одному⁴⁹. Саме на таке розуміння і переживання любові спрямоване справжнє статеве виховання⁵⁰.

У контексті формації до священства слід згадати про дві реальності, які особливо актуальні, а саме про традицію безженного та одруженого священства.

Катехизм Католицької Церкви зазначає:

Усі священнослужителі в Латинській Церкві, за винятком постійних дияконів, обираються звичайно серед віруючих чоловіків, які живуть неодруженими і хочуть дотримуватися celibату «задня Небесного Царства [...] У Східних Церквах упродовж віків існує інший порядок: тимчасом як єпископи обираються лише з неодружених, на дияконів і пресвітерів можна висвячувати одружених чоловіків. Ця практика віддавна вважається законною; ці священники сповнюють плідне служіння всередині своїх спільнот. Зрештою, celibат священників дуже шанується у Східних Церквах, і є багато священників, які добровільно обрали його «задня Царства Божого»⁵¹

Відповідно до цього, виховання у семінаріях Латинської Церкви відбувається виключно для життя і служіння у стані celibату. Така підготовка має свою специфіку, про що буде згадано нижче. Однак у візантійській традиції, зокрема і в Українській Греко-Католицькій Церкві семінарист має можливість вибору між станом одруженим і celibатом⁵².

Питання, яке залишається відкритим, постає у процесі підготовки семінаристів до подружнього чи неодруженого стану перебуваючи в одній семінарії. Кожна семінарія, відповідно до культурного та душпастирського контексту, повинна мати свою програму розпізнавання покликання та безпосередньої підготовки до подружнього чи неодруженого стану у священстві, яка була б потверджена правлячим архиєреєм⁵³. Така вказівка застережена в документі Синоду Єпископів УГКЦ, щодо виховання в семінаріях. У цьому ж документі знаходимо напрямні, які слід застосовувати для підготовки кандидатів до священства⁵⁴.

⁴⁹ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 90.

⁵⁰ Там само, 90.

⁵¹ Катехизм Католицької Церкви, pp.1579-1580.

⁵² Пор. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*. Київ 2009, 17-18.

⁵³ Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*, 42.

⁵⁴ Духовний провід семінарії, розуміючи труднощі молодого людини, повинен від початку оточити її атмосферою любові й доброзичливості. Завдяки середовищу любові семінарист може почати заліковувати рани гріха і

Латинська Церква завжди високо оцінювала і вважала за важливу для священничого життя досконалу та довічну здержливість заради Царства Небесного⁵⁵. Такий спосіб життя є визнаний Ісусом Христом⁵⁶. «Ця здержливість задля Царства Небесного – це знамено і стимул любові, це особливе джерело духовної плідності у світі»⁵⁷.

Варто зазначити, що ніколи не стоїть наголос на тому, чи іншому стані. Більше того, Іван Золотоустий говорить про рівність між цими станами: «Хто зневажає подружжя, позбавляє і незайманість її слави; хто ж його хвалить, чинить незайманість більш величною. Те, що видається добром тільки в порівнянні зі злом, не може бути великим добром; але те, що є кращим від того, що всі вважають добром, з певністю є добром у найвищому ступені»⁵⁸. З іншого боку, Іван-Павло II говорив, що як подружжя так і целібат є двома способами, які є вираженням заповіту любові між Богом і людьми:

Незайманість і целібат заради Божого Царства не тільки не суперечать гідності подружжя, а й передбачають та підтверджують її. Подружжя і незайманість – це два способи вираження і пережиття єдиної Тайни Завіту Бога зі своїм народом. Без пошанування подружжя не може існувати також і богопосвячена незайманість; якщо людська сексуальність не трактується як велика цінність, дана Творцем, то відмова від неї заради Небесного Царства втрачає сенс⁵⁹.

Отож як і подружнє життя так і целібат є однаково пошановані стани, в яких людина може служити і освячуватися. Основою залишається любов, яка є формою всіх чеснот⁶⁰.

зростати в чеснотах. Духовні провідники мають пропонувати співвідносну до духовного дитинства семінариста аскезу життя згідно зі семінарийним уставом. У цій аскезі, наче золото у вогні, випробовується покликання семінариста. Поступово, виходячи зі стану «духовного немовляти» і стаючи зрілим мужем «в міру росту повноти Христової», семінарист дедалі більше відчуває семінарийний устав «зсередини», подібно як Христос відчував свій життєвий шлях у послуху волі Отця: «Отче... нехай не моя воля станеться, але Твоя» (Мр. 14, 36). Через молитву і літургійне життя, вершиною якого є причастя Тіла і Крові Христа, семінарист дозріває до прийняття хреста Христового, за словами апостола Павла, «твердої їжі» християнства. Виховуючись до справжньої духовної свободи Божого Сина, семінарист більш охоче приймає послух Церкви і сопричастя з братами в семінарийній спільноті. Знаком осягання семінаристом духовної зрілості є спроможність свідомо вибрати свій стан (подружній, неодружений або чернечий). Семінарія допомагає ближче пізнати життя священничих родин і різних чернечих спільнот. (Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*, 44).

⁵⁵ Пор. II Ватиканський Собор. Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*. Львів 2014, 324-325.

⁵⁶ Пор. Мт 19, 12.

⁵⁷ Пор. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium*, 95.

⁵⁸ Іван Павло II. Апостольське Повчання *Familiaris Consortio* (22.11.1981), п. 16. // dc.lviv.ua.

⁵⁹ Іван Павло II. Апостольське Повчання *Familiaris Consortio*, п.16.

⁶⁰ Катехизм Католицької Церкви, п. 2346.

Формування правдивого розуміння свободи є інтегрально важливою умовою для цілісності всієї особи. Так само як і правильне розуміння статевої є одним із засадничих умов до зрілого переживання свого життя. Інтеграція сексуальної сфери має визначальний вплив на людину. «Сексуальність впливає на всі сторони людської особи в єдності її тіла і душі. Вона стосується насамперед емоційності, здатності любити і народжувати, і взагалі - здатності зв'язувати себе узами єднання з іншими»⁶¹. «Слід пам'ятати, що неможливо повністю позбутися інстинктивних реакцій статевої та можливо навчитися їх контролювати й керувати ними»⁶².

2.3. Роль афективної сфери у формуванні зрілої особистості

«Новітні дослідження засвідчили, що успіх фахівців, які працюють із людьми, лише на 15% визначається коефіцієнтом інтелекту (IQ) і на 85% залежить від емоційного інтелекту (EI) – умінь налагоджувати стосунки на засадах позитивної взаємодії»⁶³. Правдою буде твердження, що за допомогою слів людина може сказати те, що хоче сказати про себе, а за допомогою почуттів говорить те, що є насправді. Почуття людини є завжди правильні і реальні. Немає почуттів які б не відповідали дійсності того, що відбувається з людиною всередині. Однак часто є так, що людина неправильно сприймає і трактує свої емоції, або й зовсім нехтує ними. Сфера людських почуттів є окремим світом, який життєво необхідний людині, але водночас є найменше зрозумілим для самої людини⁶⁴. Це виражається тим, що людина щодень відчуває певну емоцію, переживання, але на прохання описати свої відчуття, все зводиться до загальних описів⁶⁵. Це свідчить про те, що емоційний рівень людини не завжди розглядається на рівні із рівнем фізичним.

⁶¹ Катехизм Католицької Церкви, п. 2332.

⁶² Платош А. *Загальнолюдський вимір формаційного процесу*, 174.

⁶³ Матійків І. *Мистецтво спілкування й керування емоціями // Засади формації вчителя, ч.2.. Виховні аспекти навчальної діяльності* / Комісія у справах освіти і виховання УГКЦ. Львів 2018, 17.

⁶⁴ Пор. Ильин Е. *Емоции и чувства*. Санкт-Петербург 2001, 9.

⁶⁵ Пор. Там само, 9.

Слово «емоція» походить від латинського «emovere», що означає виштовхувати назовні, викопувати з глибини, збуджувати, хвилювати⁶⁶. Із самого значення цього слова зрозуміло, що те, що ми називаємо емоціями є надзвичайно важливим компонентом для людини, для її життя. Синонімом до слова «емоція» є слово «почуття», яке означає те, як людина відчувається, який є її емоційний стан. Дієслово «почувати» використовується, коли мова йде про психологічні стани людини, її емоції. Сюди відносяться почуття обов'язку, почуття гідності, любові або жаху⁶⁷. Натомість слово «відчувати» використовується на означення тактильних відчуттів, фізичних доторків, болю і т.п.⁶⁸.

На сьогодні існує досить багато теорій щодо того, звідки походять емоції. Це «Асоціативна теорія» В. Вундта; «Периферійна теорія» У. Джемса – Г. Ланге; Психоаналітична теорія емоцій; теорія У. Кеннона – П. Барта⁶⁹. Однак для цієї роботи не важливо розглядати різноманітні теорії, але слід радше вдатися до того, як емоція людини пов'язана із самою людиною. Варто зазначити, що дослідження неврології за останні десятиліття показали, що:

Емоції не мають "відбитків пальців" у мозку. Різні мережі в мозку можуть створювати однакові емоції. І так, емоції створює наш мозок. Це спосіб, яким наш мозок осмислює тілесні відчуття на основі минулого досвіду. Різні основні мережі на різних рівнях сприяють таким почуттям, як щастя, здивування, смуток та гнів⁷⁰.

Євангелист Марко говорить, що саме із серця виходять недобрі помисли і опоганюють людину⁷¹. *Катехизм Католицької Церкви* посилаючись на Марка говорить, що: «Пристрасті⁷² є природними складовими частинами людської психіки; вони утворюють місце переходу і забезпечують зв'язок між життям чуттєвим і життям духовним. Господь вказує на людське серце як на джерело, з

⁶⁶ Пор. Грюм А. *Позитивна сила емоцій*, 7; Ильин Е. *Емоции и чувства* 13.

⁶⁷ «Відчувати» vs «почувати» // almaschool.com.ua (15.11.2020).

⁶⁸ Пор. «відчувати» vs «почувати».

⁶⁹ Пор. Ильин Е. *Емоции и чувства*, 66-73.

⁷⁰ Zimmerman P. *How emotions are made* (11.06.2019) // noldus.com.

⁷¹ Пор. Мр 7, 21-23.

⁷² У *Катехизмі Католицької Церкви* почуття і пристрасті є синонімами: «Слово «пристрасті» належить до християнського спадку. Почуття або пристрасті означають емоції або порухи чутливості, які спонукають діяти чи ні відповідно до того, що людина відчуває чи уявляє як добро або зло». ». (Пор. Катехизим Католицької Церкви, п. 1763.

якого виходить порух пристрастей»⁷³. Деякі автори говорять про емоційні стани. До прикладу *Ніколя де Мартіні* говорить про три стани: 1) *Почуття* – це глибокі, тривалі, не дуже напружені емоційні стани; 2) *Зворушення* – це раптові, сильні, недовготривалі емоційні стани; 3) *Пристрасті* – це дуже сильні й тривалі емоційні стани⁷⁴

Отже емоція – це невіддільна від людини реакція на якесь явище. Емоція є певним глибинним вираженням самої людини. Емоційна сфера є основоположною в житті людини, оскільки походить із глибини цілої людини, виражаючись як на фізичному так і на психологічному рівнях.

Емоції людини не є перешкодою для духовного досвіду, а, навпаки, вони супроводжують його. У Святому Письмі є дуже багато текстів, які описують емоції людини. Яскравим прикладом є подія зустрічі Йосифа із наймолодшим братом Веніаміном: «І хутенько вийшов, бо серце його зворушилось на вигляд брата і сльози зависли на очах його»⁷⁵. Вся книга псалмів є пронизана розповідями про досвід Давида у спілкуванні із Богом⁷⁶. Земне життя Ісуса Христа також є наповнене різних емоцій. Євангелисти не раз описують різні почуття Ісуса: любов⁷⁷, плач⁷⁸, радість⁷⁹ у притчі про воскресіння Лазаря; гнів, коли увійшов до храму і побачив там міняйлів⁸⁰; смуток⁸¹ і страх⁸² у Гетсиманському саду. У Святому Письмі знаходимо приклади того, що почуття не раз можуть мотивувати до чогось доброго: жаль самарянина змушує його підійти до пораненого ізраїльтянина⁸³; у притчі про блудного сина, батько був переповнений почуттям жалю до свого загубленого сина і відтак міцно

⁷³ Катехизм Католицької Церкви, п. 1764.

⁷⁴ Пор. Мартіні Н. *Зрілість – найважливіша проблема*. Львів-Рим 1992, 23.

⁷⁵ Пор. Бут 43, 30-31.

⁷⁶ Пор. Пс 2, 4, 5; Пс 18, 15; Пс 78, 40; Пс 139, 2; Пс 6; Пс 31; Пс 50; Пс 37; Пс 101; Пс 129; Пс 142;

⁷⁷ Ів 11, 5.

⁷⁸ Ів, 33-36.

⁷⁹ Ів 11, 15.

⁸⁰ Мт, 21, 12.

⁸¹ Мт, 26, 38.

⁸² Мт, 26, 39.

⁸³ Пор. Лк 10, 33.

пригорнув його⁸⁴. Діяльність Ісуса не раз була сповнена співчуття до людей, яким він служив⁸⁵.

Ісус Христос будучи досконалою людиною, все ж виражає свої емоції, говорить про них до апостолів і вміє їх приймати і переживати. Це свідчить про те, що емоційна складова людини є невід'ємною у житті, в часі труднощів, в часі духовного зростання.

Таким чином, емоції є складовою частиною людського буття, і можуть допомагати людині якісніше переживати власне життя та будувати зрілі стосунки з іншими. В той же час, емоції також можуть бути перешкодою для особистісного зростання та служіння, зокрема тоді, коли вони не є усвідомлені та впливають із незрілого розуміння себе, світу, Бога, тощо. Тому необхідно виховання для розуміння та володіння власною емоційністю.

Основою для емоційної зрілості людини є: «а) глибока внутрішня свобода, вміння бути відкритим до навколишнього світу і будувати відносини; б) бажання розвиватися, пізнавати себе більше в інтелектуальному, духовному, соціальному і емоційному вимірах»⁸⁶. Визначальну роль у тому, щоб особа зуміла гармонійно пов'язати між собою всі ці виміри відіграють саме емоції⁸⁷. Таку роль емоційна сфера виконує як на психологічному так і на духовному рівнях⁸⁸. «Емоції впливають на формування різних способів молитви: прослави та подяки, прохання, плачу, похвали [...] кожне почуття задає тон молитві»⁸⁹.

Більше того, такий тісний взаємозв'язок пов'язаний також із тим, що емоційну сферу неможливо пізнати окремо від пізнавальної та вольової⁹⁰. Отож емоційна складова людської особистості має свою визначальну роль у процесі формації духовної і загальнолюдської, чи психологічної. За відсутності добре сформованої емоційної сфери, духовне життя людини не зможе бути цілісним.

⁸⁴ Лк, 15,20.

⁸⁵ Пор. Клауд Г. – Таунсенд Дж. *Межі*. Львів 2016, 42-43.

⁸⁶ Гуччі – Цолльнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 56.

⁸⁷ Гуччі – Цолльнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 57.

⁸⁸ Пор. Там само, 57.

⁸⁹ Гуччі Дж. – Цолльнер Г. *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*. Львів 2012, 58.

⁹⁰ Там само, 57.

Формування емоційної зрілості є елементом навернення людини. Під наверненням розуміють зміну мислення, зміну способу життя. У Святому Письмі навернення характеризується трьома основними ознаками: а) *радикальність*; б) *релігійність*; в) *людськість*⁹¹. У нашому контексті важливим буде елемент радикальності. Він полягає в тому, що навернення не є якоюсь зовнішньою чи частковою зміною, а переміною усього єства людини, що задіює найглибшу сутність людської особи⁹². Відповідно до такого розуміння, навернення має відбутися також і в переміні того, що називаємо емоційним світом людини. «Якби навернення людини обмежувалося лише сферою розуму, то можна було б дуже швидко його досягнути»⁹³. Для того, щоб людина справді пережила навернення, недостатньо лише прийняти певні раціональні аргументи. Накопичення навіть найкращої інформації не є ознакою навернення. Більш важливою ознакою того, що людина змінилася є зміна внутрішнього стану, який є джерелом наших почуттів і реакцій⁹⁴. Часто буває так, що особа після реколекцій чи духовної розмови ототожнює себе із тим, що вона почула, із переконаннями того, хто промовляв. Така особа відчуває піднесення і радість, вона натхненна цими словами і справді щиро бажає жити тими ідеалами про які тільки що почула. Однак такий її стан важко назвати наверненням, в біблійному розумінні цього слова. Для навернення необхідною є довгий і важкий процес переміни почуттів⁹⁵.

Отож шлях навернення є тривалим процесом, який по своїй природі не може відбутися в один момент. Цей шлях потребує сумлінної праці над інтелектуальним і афективним світом, аж до того, що людина змінює властивий їй спосіб почуттєвої реакції⁹⁶. Правдиве навернення неможливе без звернення до світу почуттів.

⁹¹ Барщевський Т. *Поняття навернення у Святому Письмі* (2015) [PDF] // er.ucu.edu.ua (17.11.2020).

⁹² Барщевський Т. *Поняття навернення у Святому Письмі*.

⁹³ Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 8.

⁹⁴ Там само, 8.

⁹⁵ Там само, 8.

⁹⁶ Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 8.

Людські почуття є шляхом до пізнання Бога. «Без живого серця ми ніколи не зможемо спізнати Бога. Ми просто підлаштуємо Його образ під свої потреби, замінимо своїми уявленнями та ілюзіями»⁹⁷. Живе серце є образом автентичного глибоко духовного життя із Богом, а правильне розуміння своїх емоцій відкриває дорогу до цінного джерела інформації про нас самих, про наші найглибші стани, що керують нашим життям⁹⁸. Саме тому для духовного зросту дуже важливо є правильно розуміти свої почуття.

Не виникає жодних сумнівів у тому, що почуттєвий світ людини є цінним джерелом у пізнанні самого себе, у зростанні духовному та загальнолюдському. Тому дуже важливим у формаційному процесі семінарії є звертати увагу на цю сферу життя семінариста. Світ почуттів є величезним формаційним засобом, однак у реальному житті він часто стає «каменем спотикання», або через незнання, або ж через невміння використати його належно. Саме світ почуттів може показати на слабкі місця та виявити реальні особистісні проблеми кандидата до священства. Тому необхідно допомогти семінаристам пізнати, зрозуміти та опанувати власним емоційним світом, та навчити їх переживати власні емоції, як дар від Бога. Упорядкування емоцій приносить правдиву свободу, однак це не є заслугою тільки людини. Оздоровлення почуттів приходить завдяки Божій благодаті⁹⁹. Наслідування Христа полягає також в тому, щоб мати ті самі почуття одне до одного як були в Нього¹⁰⁰.

⁹⁷ Романчук О. *Жити серцем*. Львів 2004, 36.

⁹⁸ Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 15.

⁹⁹ Пор. Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 27.

¹⁰⁰ Августин Ю. *Світ наших почуттів*, 28.

РОЗДІЛ III

ЗАСОБИ ДЛЯ ПСИХО-ДУХОВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ФОРМАЦІЙНОГО
ПРОЦЕСУ У СЕМІНАРІЇ

3.1. Роль духовного наставника в процесі формації

Одним із найбільш ефективних формаційних засобів у сучасному світі є індивідуальний супровід, який виражається або через духовний провід, або психологічну консультацію чи психотерапію.

Духовне наставництво є практикою, яка своїм початком сягає ще преподобних Антонія, Пахомія, Теодора (Студита), Василя Великого, яких по праву вважаємо зачинателями монашого життя, першими подвижниками та аскетами та тими, хто через свою ревність притягували безліч монахів довкола себе¹.

Практика духовного керівництва віднаходить себе дотепер, зокрема, і в семінарії, яка є місцем, де відбувається розрізнення, пізнання та зростання у Божому дарі – покликанні до священства. Весь устрій семінарії є створений таким чином, щоб семінарист міг зрости та служити у душі та правді², згідно із словами євангелиста Івана. *Кодекс Канонів Східних Церков* зазначає, що кожна семінарія повинна мати принаймні одного духовного отця, який буде провідником і наставником вихованців у справах особистої чи спільнотної молитви і духовного життя³. Можливість такого наставництва повинна здійснюватись із перших років навчання в семінарії, на чому виразно наголошує Папа Пій XII в апостольському листі *Menti nostrae*:

Вихованців малих семінарій [...] слід формувати через особливу релігійну підготовку, передовсім – шляхом відповідного духовного керівництва. [...] Під батьківським проводом настоятелів і за належної участі батьків нехай вони ведуть життя відповідно до віку, духу та розвитку підлітків і цілком згідно із засадами здорової психології, не нехтуючи здобування відповідного досвіду в загальнолюдських справах⁴.

¹ Детальніше див.: Алексійчук В. *Історично-богословська традиція духовного батьківства у Східній Церкві*, розділ I // *Настоятель як Духовний Отець*. Свічадо 2009.

² Ів 4, 23

³ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Рим 1995, §339

⁴ Пій XII. Апостольська адгортація *Menti Nostrae* (1950) // www.vatican.va.

Безумовно, що у семінаріях духовний провід є одним із найбільш поширених формаційних засобів. Як також незаперечною є його ефективність. Однак інколи можуть бути труднощі із застосуванням цього виховного засобу, зокрема ці труднощі можуть стосуватися як самого семінариста (брак розуміння значення духовного проводу; брак відповідної мотивації; відсутність особистісних рис, необхідних для духовного проводу, як, наприклад, ширості, відкритості, здатності зважитися пройти шлях самопізнання, тощо...), так і духівника (надмірне зосередження на духовних практиках відірваних від реального життя семінариста, брак компетентності чи особистісних рис, таких як особиста зрілість, глибоке духовне життя, тощо...). Тому інколи практику духовного проводу у семінаріях необхідно переглядати і вдосконалювати.

Для розуміння цілісної картини про участь духівника в житті того, хто прийняв рішення будувати своє життя у взаєминах із Богом, в нашому випадку такою особою є семінарист, слід взяти до уваги таке явище, як етапи формації. Справа духовного проводу є такою, що вимагає певної послідовності та порядку. Людина під час супроводу проходить певний шлях духовного зростання. І для того, щоб така праця принесла користь, вона повинна відбуватися поступово. Саме тому говоримо про етапи, чи рівні формації⁵. Назагал у духовному супроводі прийнято говорити про три рівні:

*Відкриття правди про себе*⁶ є першим етапом духовного зростання. На самому початку духовного супроводу ведений разом із духовним керівником, повинен визначити свій актуальний духовний стан в якому перебуває. Це перший крок до того, щоб зрозуміти ким є та особа саме зараз, якими переконаннями живе. Духівник на цьому етапі повинен допомогти веденому увійти в процес пізнання себе та відкриття і сприйняття правди про себе, про свою неміч і гріховність⁷. Слід зауважити, що на цьому етапі часто відбувається

⁵ Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формаційного процесу: мета, стратегія, стиль // Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 98.*

⁶ Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формаційного процесу: мета, стратегія, стиль, 98.*

⁷ Там само, 98

певна плутанина. Молода особа на початку цього шляху має бажання до праці над собою, до того, щоб «осягнути зрілість» і часто впадає в ілюзію, вдаючи із себе ту, ким не є. Вона має добре бажання стати свідомою і зрілою до такої міри, що, тим самим, заперечує свою незрілість⁸. «Відсутність потреби конфронтувати свої пережиття, досвід чи внутрішні випробування може наразити нас на небезпеку вести духовне життя згідно з власними уявленнями і «на свою подобу»⁹. Правдивим кроком на цьому етапі є висловлення всього, чим живе духовний учень: своїх побоювань, страхів, розчарувань, почуття провини, прагнень, очікувань, надій¹⁰. Ісус Христос каже: «Шукайте правду і правда визволить вас»¹¹. «Пошуки правди про себе за допомогою духовного керівництва – свідчення автентичності нашого духовного життя»¹². «Якщо особа не знає себе, власних немочей, проблем і потреб, то такій особі буде важко відчувати де потрібно прикласти зусиль у праці над собою»¹³

Відкриття правди про Бога є наступним етапом, після того, як духівник дослідив і допоміг побачити духовному учню його актуальний стан, слідує інше завдання, яке, беручи до уваги життя веденого, його досвід, намагається скерувати його в сторону будування стосунків із Богом. Варто зауважити, що увесь попередній досвід життя духовного учня – це місце дії Бога в його житті¹⁴. Духівник на цьому етапі має завдання пробудити в серці молодого людини віру і довір'я до люблячого Отця, відкрити їй істинний образ Бога, який допоможе віднайти свою гідність як людини, а потім як богопосвяченої особи¹⁵. Однак, слід пам'ятати, що дуже важливим є момент свободи і бажання самого духовного учня, яке має походити із його серця¹⁶. Ісус Христос завжди шанує свободу людини, виражаючи це частим вживанням словосполучення «Якщо хочеш?»¹⁷,

⁸ Пор. Чінчіні А. *Почуття Сина. Формацийний шляху посвяченому житті*. Львів 2008, 117.

⁹ Августин Ю. *Практика духовного керівництва*. Львів 2015, 13.

¹⁰ Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 114.

¹¹ Ів 8, 32.

¹² Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 13.

¹³ Dyrek K. *Psychologiczne zalozenia kierownictwa duchownego // W kręgu kierownictwa duchownego*. Kraków 1994, 82.

¹⁴ Пор. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 114.

¹⁵ Пор. Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формацийного процесу: мета, стратегія, стиль*, 98.

¹⁶ Пор. Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формацийного процесу: мета, стратегія, стиль*, 99.

¹⁷ Пор. Мт 16, 24.

тим самим, підкреслює важливість людської свободи. Подібно в духовному супроводі, духівник не може заставити духовного учня, але покликаний допомогти йому в будь який можливий спосіб, щоб у нього зародилося бажання пізнавати Бога.

Процес зростання у вірі, а, також, проходження етапів формації в духовному керівництві можна назвати етапом зцілення людини. Дуже важливим фактором в такому періоді є наявність молитви, звершуючи яку особа пізнає Бога, спілкується з ним і будує стосунок¹⁸.

Духовний провід є, найперше, прерогативою Святого Духа, який через посередництво досвідченіших братів і сестер, формує в серцях юнаків і дівчат думки й почуття Сина¹⁹, згідно із словами апостола Павла до спільноти Филипчан: «Плакайте в собі ті самі думки, що й у Христі Ісусі»²⁰.

Варто зауважити, що наявність духівника в житті християнина не є абсолютною необхідністю, оскільки, «не всі душі мають однакову потребу керівництва. Бувають дуже прості та прозорі душі, які мають мало проблем»²¹. Юзеф Августин наголошує на тому, що доцільніше говорити про внутрішнє бажання керівництва, а не його необхідність²². Це впливає із того, що духовне керівництво, насамперед, передбачає працю над сферою духа²³. Адже, «дух, або *Рнеїта* - це найглибше Я людини, це біблійне серце - *кардія*, це частина людини, де Святий Дух зустрічається і спілкується з нею»²⁴.

Духовний супровід має свої певні норми, якими регулює сам процес співпраці того, хто є учнем і того, хто супроводжує. Святий Августин говорить,

¹⁸ Пор. Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формаційного процесу: мета, стратегія, стиль*, 98.

¹⁹ Іван Павло II, *Vita Consecrata*, 97.

²⁰ Флп 2,5.

²¹ Rostowski P. *Kierownictwo duchowe. Kilka zasad i wskazówek*. Kraków 1997, 16.

²² Пор. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 12.

²³ Апостол Павло в першому посланні до Солунян чітко розрізняє три сфери, які творять людину: «Нехай сам Бог миру повністю освятить вас, щоб ваш незмінний дух, душа і тіло могли бути збережені до пришествя нашого Господа Ісуса Христа» (1 Сол. 5, 23). Відтак *soma* – тілесний вимір, *psyche* – душа людини і *рнеїта* – дух. Коли ж говоримо про духовне керівництво, то тут маємо на увазі певний процес, в якому метою є навчити учня вслуховуватися в Духа Божого, ставати щораз чуйнішим. (Пор. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 22). Звідси можемо зробити висновок, що духовне керівництво – це насамперед праця із *рнеїта* людини. Вочевидь розуміючи, що людина є цілісною, але містить в собі вищезгадані три виміри, а даний поділ є умовним.

²⁴ Kożuch M. *Czy jest możliwa formacja duchowa bez odnoszenia się do świata uczuć? // Czy dzisiaj można formować bez psychologii*. Psychologia i Formacja. Kraków 2002, 77.

що людина відкрита на трансцендентність і на абсолют, її серце не матиме спокою, доки не спочине в Бозі²⁵. Іван Павло II говорить, що саме ця причина є початком і основою виховного процесу духовного життя²⁶. «Духовне керівництво стосується не тільки боротьби з гріхом, а й пошуків Бога у всьому досвіді людського життя»²⁷. Цим самим, ще раз підкреслюється потреба всеохоплюючої формації, яка не стосуватиметься лише площини, де є я і моя взаємодія із Богом, але, навпаки, торкає всі виміри людського буття, включно із психо-емоційним світом людини, а, також, і тілесним. Це у свою чергу потребує від учня праці у всіх вимірах формаційного процесу. Таким чином, глибоке духовне життя потребує комплексної інтегративної формації. «Головним засобом формування є особиста розмова, яка повинна регулярно і досить часто відбуватися, бо це є незамінна й корисна практика»²⁸. Іншою обов'язковою умовою є те, що духовна розмова повинна бути збудована на довірі і конфіденційності²⁹. Атмосфера таких взаємовідносин духівника і веденого повинна спонукати останнього на те, щоб пробудити бажання до відкритості і невимушеності, що є важливою запорукою правдивого духовного життя та щирості³⁰.

Якщо пенітент буде висловлюватися вибірково і фрагментарно, то розпізнавання з боку керівника буде неповним, а може і деформованим [...] Духовне керівництво, щоб бути допомогою в духовному житті, вимагає від пенітента великої відкритості і щирості, що чинить Божу благодать дієвою і плідною в його житті³¹.

Духівник, який бере на себе обов'язок супроводу, повинен володіти певними якостями, які дозволять йому виконувати свою місію добре. Марко Іван Рупнік подає власний перелік характеристик, що необхідні для того, щоб духовний супровід відбувався належно: «Найперше – це людина, сповнена Святого Духа; це людина серцевідання (кардіогнозії); особа, що вміє розпізнавати; той, хто

²⁵ Пор. Августин. Сповідь, I, I, / перекл. з лат. Мушак Ю. Львів 2016, 14.

²⁶ Пор. Іван Павло II, *Pastores dabo vobis*, 93.

²⁷ Августин Ю. *Духовне керівництво*. Київ 2015, 5.

²⁸ Іван Павло II, *Vita Consecrata*, 97.

²⁹ Пор. Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формаційного процесу: мета, стратегія, стиль*, 99.

³⁰ Пор. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 115.

³¹ Там само, 115.

навчає Передання і черпає з нього; той, хто служить Богові та людям; молиться з іншими і за інших; той, кого рекомендують інші»³².

Духівник має запропонувати учневі площину, в якій той зможе почуватися вільно, бути собою, мати свободу, де, з одного боку, духівник зможе прийняти учня таким як він є, а з іншого боку, сам учень зуміє вільно прийняти себе, як такого, що перебуває у стосунку. Метафори «Батька і сина», незалежно від віку чи конкретних осіб, найперше, на меті мають представити стосунок між духівником і учнем, подібно як Ісус мав стосунок із Отцем³³. Виходячи із того, яку роль виконує духівник, слід звернути увагу на особу учня та його участь у такій співпраці. Проходячи етапи прийняття себе, правди про себе, пізнання Бога та заглиблення у молитву, будування щирих стосунків і внутрішнього бажання до праці над собою, ведений висловлює все, про що думає, що переживає і, тим самим, відкривається на Божу волю щодо нього. Адже, почуття – це знаки, завдяки яким ми можемо пізнавати Божу волю щодо нас³⁴. Звідси впливає ще одна сфера людського буття, а саме, афективний світ, який є інтегральною складовою людини і має безпосереднє значення до зрілості особи. Таким чином, духовний провід по своїй суті є прикладом інтегрального підходу до формування особистості семінариста.

3.2. Участь психолога у формуванні кандидатів до священства

Вже неодноразово було згадане питання багатовимірної формації і воно має свою рацію, найперше, тому, що Церква завжди потребує зрілих служителів. Тому, для кращої реалізації цього процесу, формаційним інститутам рекомендується залучати різноманітних спеціалістів. «Покликання до священства та його розпізнавання виходять за межі вузьких компетенцій психології. Однак, для певнішої оцінки психічної ситуації кандидата, [...] та для подальшої допомоги зростанні, може бути корисним вдатися до фахівців з

³² Рупнік М. *Духовне життя*. Рим 1995, 90-95.

³³ Там само, 96.

³⁴ Пор. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*, 114.

психологічних наук»³⁵. Маттіас Хам³⁶ каже: «не існує двох паралельних життєвих шляхів, одного духовного та психологічного. Є, єдиний шлях, який, однак, включає два виміри, духовний та психологічний - дві перспективи той самий об'єкт»³⁷.

Формування для священства, також, має справу з численними проявами дисбалансу, що вкорінений в серці кожної людини. Про цю неврівноваженість говорить документ *Gaudium et spes*: «Порушення рівноваги, від якого страждає сучасний світ, пов'язане з іншим, глибшим розладом, що має своє коріння в людському серці»³⁸. У контексті семінарійного життя, цей дисбаланс проявляється у тому, що молода особа має справу із суперечностями між тими ідеалами, до яких свідомо прагне, і реальним життям, із його труднощами і падіннями, які завжди мають місце на дорозі плекання моральних чеснот³⁹. У цьому випадку допомога духівника і сповідника є достатньою. Однак, у документі зазначено, що кандидати більш-менш підкреслено відображають неспокій нової ментальності, що характеризується споживчістю, нестабільністю у сімейних та соціальних відносинах, моральним релятивізмом, помилковими поглядами на сексуальність, хиткістю у виборі через систематичне заперечення цінностей⁴⁰. Тому, іншою проблемою на шляху зростання, не раз є особливі рани минулого, які ще не вирішені, вірогідно, спровоковані такою ментальністю⁴¹. Слід зауважити, що така тенденція помітна також і в українському суспільстві: «збільшується частка кандидатів, які походять із неблагополучних сімей; із сімей, де переважно батько має залежність від алкоголю, а, також, сімей, які

³⁵ Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio* (29.06.2008), п. 3. // www.vatican.va.

³⁶ *Matthias Ham* – бразильський священник, проректор інституту «Учні Емаусу», який займається формуванням старших чоловіків, які віднайшли в собі покликання до священства. Інститут заснований у 2018 році, та діє в м. Курітібі, Бразилія.

³⁷ Matthias J. *Convergência entre psicologia e espiritualidade no processo educativo/formativo vocacional*[PDF] (07.09.2019) // padrejossecarlos.com.

³⁸ II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, 340.

³⁹ Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, 5.

⁴⁰ Пор. Там само, 5.

⁴¹ Пор. Там само, 5.

перебувають на межі бідності, узалежнених від інтернету, є серед кандидатів і незрілі особистості»⁴².

Починаючи з II Ватиканського Собору не раз бачимо звернення до психології у питаннях формації духовенства чи монашества. Відтак, у документі *Gaudium et Spes* вказано: «Розвиток біологічних, психологічних та соціальних наук не тільки допомагає людині краще пізнати саму себе, а й дає їй можливість прямо впливати на життя суспільства»⁴³. Папа Павло VI, в енцикліці *Sacerdotalis caelibatus*, згадує про можливі кризи у житті священника: «Насправді, труднощі та проблеми, які роблять дотримання цнотливості дуже болючим або зовсім неможливим для деяких, виникають, нерідко, із типу священицької формації, яка, враховуючи великі зміни останніх років, вже не є повністю адекватною для формування особистості, гідної "людини Божої"»⁴⁴. Такі кризи у житті священників є наслідком нестачі багатовимірної формації і стають причиною того, що священники полишають священство⁴⁵. У 1974 році Конгрегація у справах Католицької освіти опублікувала документ, що стосується напрямків формації неодружених священників, де згадується наступна річ: «Помилки в розрізненні покликань не рідкість, і занадто багато психічних недоліків, більш-менш патологічних, виявляються лише після священичого сану. Вчасне розпізнання дозволить нам уникнути багатьох драм»⁴⁶.

Документ *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* заохочує залучати до формації у семінаріях «спеціалістів», які покликані зробити свій внесок в медичній, педагогічній, мистецькій, екологічній чи адміністративній сфері, або ж у царині засобів масової комунікації⁴⁷. Далі в документі сказано, що наявність компетентної особи у психологічній сфері є добром з обох сторін, як для семінариста, так і для форматора. У першому випадку той, хто навчається в

⁴² Глава I. Компетенції і сфера відповідальності психолога у формації кандидатів до священства. // Наукові записки Українського католицького університету, Богослов'я 6. Львів 2019, 381.

⁴³ II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, 337.

⁴⁴ Павло VI. Енцикліка *Sacerdotalis caelibatus* (24.07.1967), п. 60. // www.vatican.va.

⁴⁵ Гуччі – Цольнер, *Відкрита рана. Церква і недофілія: психологічно-насторальний підхід*, 93.

⁴⁶ Sacra congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale* (1974), п.38. // www.vatican.va.

⁴⁷ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 423.

семінарії, завдяки психологу, може вчасно виявити певні можливі проблеми і вчасно дати з ними раду. З іншого боку, для форматора наявність психолога допоможе більше зрозуміти дану особу і відповідно оцінити її особистість⁴⁸.

Коротко вартує окреслити певні поради щодо того, хто може бути спеціалістом у питаннях психології при вихованні у семінарії. Найперше, варто зауважити те, що при відборі спеціалістів, окрім загальнолюдських якостей та специфічної компетентності, необхідно враховувати віру таких осіб⁴⁹. Іншою характеристикою є те, що такі особи, з одного боку, є учасниками процесу формації, але, з іншого боку, вони не можуть бути частиною спільноти форматорів⁵⁰.

Вибираючи експертів для психологічного консультування, щоб краще гарантувати інтеграцію з моральним і духовним становленням, уникаючи шкідливих плутанин або конфліктів, слід пам'ятати, що, крім того, що вони вирізняються своєю міцною людською та духовною зрілістю, вони повинні бути натхненні антропологією, яка відкрито поділяє християнську концепцію про людську особу, сексуальність, покликання до священства та безшлюбність; так щоб їхнє втручання враховувало таємницю людини в її особистому діалозі з Богом, відповідно до бачення Церкви⁵¹.

В Українській Греко-Католицькій Церкві, згідно розпорядження попередньо цитованого документу⁵² є власний *Rationes instituis sacerdotalis*, розроблений Патріаршим Синодом Єпископів Української Греко-Католицької Церкви під назвою «Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві» у 2009 році. Цей документ також містить зауваги, що стосуються компетенції психолога і психології у формації. В документі неодноразово наголошено на потребі психологічної стійкості та рівноваги кандидатів до священства⁵³. Документ зазначає, що настоятелі, які здійснюють виховання, повинні опанувати педагогічні та антропологічні науки,

⁴⁸ Пор. Конгрегація в справах духовенства. *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, 424.

⁴⁹ Пор. Conferenza episcopale Italiana. *Linee comuni per la vita dei nostri seminari* (10.05.1999) [PDF] // vocazioni.chiesacattolica.it.

⁵⁰ Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio* (29.06.2008), п. 3.

⁵¹ Пор. Там само, 3.

⁵² У пункті 7 зазначено: Звернення до фахівців у галузі психологічних наук має регулюватися у різних країнах відповідними *Rationes instituis sacerdotalis*, а в окремих семінаріях - компетентними ординаріями або головними начальниками, з дотриманням принципів та директив цього Документу. (Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п 7).

⁵³ Пор. Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*. Київ 2009, 29;35;36.

щоб у доступний спосіб, застосовуючи методи християнської педагогіки та психології, подавати науку Вчительського уряду Церкви⁵⁴. Документ також подає вказівки щодо особи психолога у формації. «За потреби вихователь може залучати до виховного процесу психологічні та консультаційні служби для сприяння особистому та емоційному розвитку семінаристів як кандидатів до священства»⁵⁵. Документ наголошує на тому, що надана студентові допомога і загалом уся співпраця має бути виключно конфіденційною, водночас заздалегідь узгодженою із навчальною програмою⁵⁶. Потреба психолога зумовлена тим, що при завершенні навчання та отриманням священничого сану одним із критеріїв оцінювання семінарста є психічний стан здоров'я⁵⁷. Праця психологів, які запрошені до співпраці у семінарії, окреслюється також канонічним правом. 220 канон Кодексу канонічного права, каже: «право та обов'язок навчального закладу набути знань, необхідних для розсудливо визначеного судження про придатність кандидата, не може впливати ні на право на добру репутацію, якою користується особа, ні на право захищати своє приватне життя»⁵⁸.

Ще перед вступом у семінарію, у фазі початкового розпізнання форматорам слід докласти зусиль для визначення особистості вступника, його потенціалу, схильностей та різних типів зранень, оцінюючи їх характер та інтенсивність⁵⁹. На цьому етапі вже можлива допомога фахових психологів, які виключно на діагностичному рівні можуть допомогти у виявленні можливих психічних проблем кандидата⁶⁰. «Якщо існує необхідність у терапії, її слід проводити до прийому до семінарії»⁶¹. Отож, допомога психолога може бути корисною вже на вступних етапах. Знову ж, такий первинний своєчасний аналіз є корисний для людини, семінарії, та цілої Церкви, а, також, може стати в нагоді у випадку, коли

⁵⁴ Пор. Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*, 39.

⁵⁵ Пор. Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*, 40.

⁵⁶ Пор. Там само, 40.

⁵⁷ Пор. *Кодекс Канонів Східних Церков*, § 758.

⁵⁸ Кодекс Канонического Права, п. 220.

⁵⁹ Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 7.

⁶⁰ Пор. Там само, 7.

⁶¹ Там само, 7.

для кандидата слід окреслити персональний шлях формування відповідно до конкретних потреб⁶². Однак, жодним чином ректорат не може примусити семінариста до психологічної консультації, якщо останній відмовляється від такої пропозиції⁶³.

Для якісного підбору таких спеціалістів, семінаріям рекомендується скласти керівні принципи для психологів і приймати персонал звертаючи увагу на ті людські риси та якості, які є необхідними для здійснення такого служіння. Праця психолога є скерована на розпізнання тих рис студента, які є співзвучними з справжнім покликанням до священства, а, також протипоказань, які дозволять припустити, що вступник не може навчатися у семінарії⁶⁴.

У процесі навчання в семінарії підтримка психолога є не менш актуальною. З огляду на те, що під час формації у семінарії відбувається глибинна праця над собою, велике інтелектуальне навантаження, документ радить наступне:

Звернення до фахівців у галузі психологічних наук, крім того, щоб відповідати на потреби, породжені можливими кризами, може бути корисним для підтримки кандидата на шляху до більш безпечного володіння моральними чеснотами; це може надати кандидату глибші знання про власну особистість і може допомогти подолати або зробити менш жорсткий психічний опір пропозиціям щодо навчання⁶⁵.

Таким чином допомога психолога може надаватися впродовж усього навчання у семінарії. В цьому часі семінарист може пізнавати себе, свої слабкості та з компетентним супроводом долати їх, тим самим, краще виконуючи поступ у самопізнанні⁶⁶. «Більше оволодіння не лише власними слабкостями, але й власною людською та духовною силою, дозволяє віддавати себе з належним усвідомленням і свободою Богові, будучи щирим перед собою та перед Церквою»⁶⁷. Водночас, не слід вважати, що християнська та професійна зрілість, якої можна досягти завдяки психологічним навичкам, буде запорукою миру ти

⁶² Поп. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, 5.

⁶³ Поп. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 12.

⁶⁴ Поп. United States conference of Catholic bishops. *Program of Priestly Formation, fifth edition* [PDF]. Washington, 2005, 23.

⁶⁵ Поп. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 9.

⁶⁶ Шпідлік. *Християнська антропологія. Самопізнання // Духовність християнського Сходу*. Львів 1999, 79.

⁶⁷ Поп. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 7.

відсутності труднощів. Слід завжди пам'ятати про внутрішню дисципліну, дух самопожертви, прийняття власного хреста і покладатися на необхідну ласку Благодаті Божої⁶⁸.

Вартим уваги є весь період від II Ватиканського Собору до цього часу, адже, він показує історію того, як використання психології втілювалося у формаційний процес в семінаріях. У цей час існувало періодичне коливання між ідеалізуванням ролі психолога, інколи до того, що приймалися ідеї несумісні з християнським баченням, до того, що цей міф про психолога, який може вирішити будь яку проблему розвіюється, аж до повного знецінення психології⁶⁹. Італійський психолог Алесандро Маненті влучно зауважив, що не все, що є в нас, є сферою психології і тому потрібно бути обережним, аби не сплутати якість нашої психодинаміки з якістю нашого покликання»⁷⁰.

Обережність та увага при відборі кандидатів на навчання у семінарію є запорукою того, що вже на початковому етапі буде надана адекватна оцінка і, якщо це потрібно - допомога⁷¹. Такий скринінг може показати чим можна допомогти кандидатові і як це зробити. Важливим елементом є забезпечити атмосферу довіри, щоб кандидат міг відкритися та взяти участь у роботі розпізнання та супроводу, пропонуючи свою особисту сердечну співпрацю»⁷². Певною мірою може здатися, що така увага при відборі є перебільшенням реального стану речей. Проте, деякі данні свідчать інше. Дослідження BSI-18⁷³ проведенні в Сполучених Штатах Америки у 2009 році показали, що серед кількості опитаних, що становила сто відсотків, 2482 опитаних особи є тими, хто потенційно має певні психологічні проблеми⁷⁴. Із цієї кількості осіб, 156 є священиками. Це 6,3 відсотки священиків, які по кількості набраних балів

⁶⁸ Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 7.

⁶⁹ Пор. Гуччі – Цольнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 93-94.

⁷⁰ Гуччі – Цольнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 94.

⁷¹ Там само, 94.

⁷² Пор. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 12.

⁷³ «BSI-18» - *Brief Symptom Inventory* - Короткий опис симптомів. Тест, за допомогою якого збираються дані, що повідомляються пацієнтами, для вимірювання психологічних розладів серед медичних та громадських груп населення. (Пор. *Brief Symptom Inventory 18* // www.pearsonassessments.com)

⁷⁴ Пор. Rossetti S. *Why priests is Happy* [PDF]. United States of America 2011, 59

потрапили в категорію «випадковості» або тих «які мали ймовірність наявності психопатологічного синдрому»⁷⁵. Такі результати попри те, що є лише припущенням, а не остаточним вердиктом, все ж вказують на необхідність проведення обширного психологічного обстеження кандидатів у священники⁷⁶. «Психологічне оцінювання кандидата перед вступом має бути обов'язковим для всіх і ні в якому разі не виняткове, щоб це оцінювання було, справді, позитивним внеском для людського і духовного зростання»⁷⁷.

Психолог може допомогти відповідальним за формуцію ще при вступі кандидатів визначити наступні критерії:

- опис особистості кандидата, його здібностей, можливостей;
- оцінку характеру та інтенсивності можливих психологічних травм;
- визначення ступеня можливої дисимуляції (применшення чи заперечення власних слабкостей та слабких сторін) та симуляції (перебільшення, підкреслення пережитих труднощів);
- консультації щодо психологічних проблем, які ускладнюють розвиток покликання (надмірна емоційна залежність, неадекватна агресивна поведінка, небажання виконувати свої обов'язки (лінивість), інертність у нав'язуванні дружніх відносин між людьми, недовіра, труднощі у співпраці з авторитетами, порушення чи невизначеність сексуальної орієнтації);
- оцінку рівня поточних психічних розладів;
- вказівку на потребу терапії перед початком формації кандидата до священства;
- оцінку здатності дотримування цілібату (також сексуальна орієнтація)⁷⁸.

Документ *Нові покликання для нової Європи*, написаний у 1997 році, за участі декількох папських конгрегацій, говорить про покликання до священства та до богопосвяченого життя, в світлі нової ментальності в Європі, яка

⁷⁵ Пор. Rossetti S. *Why priests is Happy*, 59.

⁷⁶ Пор. Rossetti S. *Why priests is Happy*, 59.

⁷⁷ Гуччі – Цолльнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 94.

⁷⁸ Глова І. *Компетенції і сфера відповідальності психолога у формації кандидатів до священства.*, 381-382.

виглядає у постмодерній добі. Вартим уваги є зауваження щодо можливості прийняття кандидата у семінарію, чи в монаший інститут: «основною вимогою є рівень готовності людини, точніше, внутрішня свобода дозволити собі керуватися старшим братом чи сестрою»⁷⁹. Тут мається на увазі, здатність кандидата підпорядкуватися наставникові, духівнику чи форматору. Другою умовою є вимога щоб кандидат був по-справжньому «молодим», з чеснотами та вразливими місцями, типовими для того часу життя, з волею до справи та бажанням дати все можливе, здатний до спілкування, усвідомлюючи власні вади та власний потенціал, усвідомлюючи дар бути обраним⁸⁰. У цьому пункті наголос звернений на відкритість та готовність кандидата до певної справжності та бажання змінюватись і працювати над собою. «Зоною, яка особливо варта уваги, сьогодні, як ніколи, є афективно-статева сфера. Важливо, щоб молода людина показала, що здатна набути двох визначень, які роблять її афективно вільною: впевненості, яка випливає з досвіду того, що її вже любили і завжди досвідченої впевненості в тому, як любити»⁸¹. В документі зазначено, що у тому, що стосується невідповідностей в афективно-статевій сфері, розсудливе розпізнавання повинно враховувати центральне місце цієї сфери в загальному розвитку молодого людини та в сучасній культурі⁸². Цим пунктом підкреслюється потреба у компетентній оцінці психолога при прийманні кандидатів до священства чи богопосвяченого життя.

Наприкінці зустрічаємо вимоги, згідно з якими можна завбачливо прийняти запити молодих людей із певними «невідповідностями» у афективно-статевій сфері. Умовою є наявність цих трьох вимог: 1) щоб молода людина усвідомлювала корінь своєї проблеми; 2) щоб молода людина відчувала свою слабкість як щось, що є стороннім для її власної особистості, те, чого вона не хоче і проти чого вона буде боротися всією своєю істотою; 3) Важливо

⁷⁹ Congress on Vocations to the Priesthood and to Consecrated Life in Europe . *New vocations for a new Europe*(5-10.05.1997), ч. 4. // www.vatican.va.

⁸⁰ Пор. Congress on Vocations to the Priesthood and to Consecrated Life in Europe . *New vocations for a new Europe*, ч. 4.

⁸¹ Пор. Там само, ч. 4.

⁸² Пор. Там само, ч. 4.

перевірити, чи суб'єкт здатний контролювати ці слабкі місця, з метою їх подолання⁸³.

Роль психолога у процесі формацій є допоміжним елементом, завдяки якому, семінарист може самотійно переконатися у тому, яким є його рівень зрілості, настільки добре він знає себе, свої немочі та сильні сторони. «З допомогою такої співпраці кандидат побачить, чи його покликання є зрілим на особистому і церковному рівнях»⁸⁴. Покликання у своїй суті є таким, що відноситься до сфери таїнственного, але ніяк не психологічного. «Як і кожне християнське покликання, покликання до священства, насправді, разом із христологічним виміром має суттєвий церковний вимір»⁸⁵. Тому, завданням психології є виявити можливі перешкоди, які б заважали зростанню внутрішньої свободи, моральних чеснот та нормальному служінню в цілому.

3.3. Формаційні курси оо. Сальваторіанців як приклад для впровадження психологічно-духовної інтеграції.

3.3.1. Про оо. Сальваторіан та Центр Духовного Формування.

Спільнота отців Сальваторіанців (Societas Divini Salvatoris, SDS) – це міжнародна релігійна громада, заснована о. Франциском-Марією від Хреста Йордану (John Baptist Jordan)⁸⁶. Роки його життя та діяльності припадають на другу половину XIX, початок XXст. (1848-1918). Товариство отців Сальваторіанців, о особі отця Франциска-Марії, почало діяти в 1881 році. А офіційне визнання товариства і остаточне затвердження з Ватикану відбулося 25 листопада 1911 року⁸⁷. Це згромадження є поширеним найбільше в Польщі, але ,також, має свої осередки у таких країнах як Албанія, Австралія, Білорусь, Канада, Чехія, Угорщина, Італія, Мексика, Росія, Шотландія, Словаччина, Україна, США, Замбія⁸⁸.

⁸³ Pop. Congress on Vocations to the Priesthood and to Consecrated Life in Europe . *New vocations for a new Europe*, ч. 4.

⁸⁴ Гуччі – Цолльнер, *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід*, 91.

⁸⁵ Pop. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio*, п. 1.

⁸⁶ O nas // www.sds.pl.

⁸⁷ History // www.sds.pl.

⁸⁸ O nas // www.sds.pl.

Згромадження є багатограним у своєму служінні. Одним із найвідоміших напрямків їхньої апостольської місії є духовне формування. Саме в Польщі знаходиться *Центр Духовного Формування* (далі ЦДФ), метою якого є надавати цілісну формацію для мирян, священників та богопосвячених осіб⁸⁹. Всі програми центру базуються на тому, щоб допомогти людині збудувати та підтримувати зв'язок із Словом Божим⁹⁰. ЦДФ проводить свої сесії у двох окремих будинках, що знаходяться у Кракові та Тшебіні, в Польщі

В Україні, починаючи із 2017 року, також реалізуються подібні формаційні програми. Зокрема відбулися курси для форматорів спільнот богопосвяченого життя у 2006-2009 рр., курси духовної віднови для богопосвячених осіб у 2015-2016 рр, та 2019-2020 рр. З 2016 року проводяться реколекції за методикою оо. Сальваторіан. Перші курси відбувалися під проводом оо. Сальваторіан із Тшебіні, наступні проводилися вже спільною формаційною групою з Польщі та спеціалістів з України. Останні же курс було зреалізовано за допомогою формаційної групи, сформованої із спеціалістів, які здійснюють своє служіння в Україні⁹¹. Очевидно, що програма була дещо видозміненою, особливо, що стосується стилю молитовного життя: «Ця програма була аплікована більше до Візантійського обряду, оскільки оо. Сальваторіани є Латинського обряду, то там у центрі була молитва Адорації. Натомість ми пропонували молитву перед іконою, Ісусову молитву»⁹².

3.3.2. Структура програми, мета, цілі

ЦДФ пропонує різноманітні сесії, курси, школи формації та реколекції. Особлива увага під час проведення будь якого курсу зосереджена на людині та її індивідуальності⁹³. Курси створені, щоб супроводжувати духовенство та мирян на їхній духовній дорозі, яка є пошуком глибшого досвіду віри⁹⁴. Дуже важливим

⁸⁹ Apostolates // www.sds.pl.

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Див.: Додаток 3.

⁹² Див.: Додаток 3.

⁹³ О CDF // www.cfd.sds.pl.

⁹⁴ Там само.

елементом, а, радше, принципом формаційного процесу оо. Сальваторіан є те, що будь-які сесії, реколекції чи курси, завжди побудовані так, що звертають увагу не лише на духовному елементі людської особи, а головню розглядає її у цілості, тобто, під час реколекцій заторкуються також різноманітні психологічні моменти. «Програма побудована на тому, що до уваги береться людська, духовна та інтелектуальна формація. Під людською маємо на увазі психологічно-емоційну сторону»⁹⁵. Щодо викладачів, які проводять ці курси, то вони є цілком різноманітні: «ЦДФ співпрацює з поважними організаторами різних шкіл та центрів духовного життя, які діляться своїм особистим досвідом віри та своєю богословською, педагогічною та психологічною підготовкою»⁹⁶. Такий підхід сприяє тому, що учасники можуть на професійному рівні дійти до усвідомлення самих себе. Присутність спеціалістів з психології уможлиблює виявлення в учасників тих чи інших проблем, не лише на духовному рівні, в молитві, але й, також ,на рівні загальнолюдському, що не менш важливо.

З маленького досвіду духовного проводу, чи праці на парафіях, ми побачили, що особи, які до нас звертаються, часто називають проблеми, які, на перший погляд мають духовний характер, але коли дивитися глибше, то ми бачимо, що є багато зранень на людському рівні, які дають свій відбиток на духовне життя. Наприклад, якщо в особі є проблеми з батьком, то їй важко будувати свої стосунки із Богом. Тому через прощення, через процес певного зцілення, емоційного досвіду, особа пізніше свідчить, що її духовне життя стає кращим, чи то у сповіді, чи у молитві⁹⁷.

Із досвіду духовних провідників бачимо, що проблеми на загальнолюдському рівні, є досить частим явищем серед вірних. Особа, яка відчуває певні життєві труднощі на духовному рівні, природньо хоче їх позбутися. Найчастіше таким вирішенням буває сповідь. Однак, коли проблема стосується психологічної сфери, то сповідь тут не буде помічною. Тому для священника важливо розуміти та розрізняти сферу гріха і сферу психіки людини. Отож, першим висновком є те, що така всебічна формація є корисною, найперше, для самої особи, яка

⁹⁵ Див.: Додаток 3.

⁹⁶ О CDF // www.cfd.sds.pl.

⁹⁷ Див.: Додаток 3.

приймає участь, а, з іншого боку, такий досвід є в пригоді для тих, хто готується для душпастирювання, адже, з попередніх слів така потреба є очевидною.

Всі курси чи реколекції побудовані на певних принципах, які є основоположними та завжди беруться до уваги при розробці програми. «Курси ЦДФ зосереджується головним чином на формуванні для молитви зі Словом Божим, на біблійній формації, духовному керівництві»⁹⁸. Інформаційне наповнення та те, що намагається донести керівник програми, насамперед, спитається на богословські, антропологічні та психологічні основи⁹⁹. Таким чином, особа, яка бере участь у курсі, має змогу побачити весь спектр поглядів та комплексну оцінку того чи іншого питання, так би мовити, із різних позицій. Маючи певну проблему на духовному чи психологічному рівні, людина не завжди знає її походження. Тому, коли відбувається саме комплексна формація є велика ймовірність того, що особа знайде корінь своєї проблеми.

Курс Духовної Віднови виокремлює шість основних елементів на які звертається увага під час формації:

- Тіло
- Історія життя
- Міжлюдські відносини
- Цінності
- Унікальність, неповторність, своєрідність
- Соціальні ролі¹⁰⁰.

Кшиштоф Вонс¹⁰¹ говорить, що уся чуттєва сфера становить частину нашої природи, а вся наша природа є дорогою до Бога та місцем зустрічі з ним¹⁰². Наше тіло є наділене здатністю відчувати, чути, бачити. З одного боку, це дар, а, з іншого боку, також, і інструмент, завдяки якому ми можемо пізнавати Бога. Більше того, тіло та душа нерозривно пов'язані між собою. Почуття стають

⁹⁸ О CDF // www.cfd.sds.pl.

⁹⁹ Див. Додаток 1.

¹⁰⁰ Див. Додаток 1.

¹⁰¹ Кшиштоф Вонс – директор Центру Духовної Формації, духовний керівник і реколектант, викладач богослов'я духовності. (Program bieżący // www.cfd.sds.pl).

¹⁰² Вонс К. *Жити Божим Словом щодня*. Львів 2016, 99.

відчутними лише тоді, коли вони виявляються в тілесних відчуттях¹⁰³. Тому, елемент тілесності є дуже важливим у формації. Кожна особа має за спиною певний досвід, приємний чи не зовсім. Для того, щоб формація була відповідною, керівник повинен знати особливості веденого, його історію життя. Людина створена, щоб комунікувати, самотність для неї є неприродна. Це бачимо із слів Господа, який каже, що недобре чоловікові бути одному¹⁰⁴. Тому, людська природа створена так, що потребує спілкування. В свою чергу, ці міжлюдські відносини повинні бути на відповідному рівні. Також, увага звернена на цінності. Їх важливість полягає в тому, що творять вектор, по якому рухається людина. Правильно сформовані цінності відіграють зачну роль у будівництві стосунку із Богом. Христос каже: «Де скарб ваш, там і буде серце ваше»¹⁰⁵.

Прийняття себе таким як ти є, неодмінно веде до того, що людина відкриває свою унікальність і неповторність. Така особа поводить себе природньо, відчуває безумовну любов. Особа, яка відчуває прихильність і любов, в свою чергу, здатна до створення позитивних психологічних моделей у стосунках. Вона люблена безумовно, тому буде любити так само¹⁰⁶. Шлях, який пропонується пройти особі, починається умовно від того, «ким я є "зараз"» до нового «я»¹⁰⁷. Це «нове я» полягає в тому, що людина через інтегральний розвиток своєї ідентичності, який полягає у правдивій зустрічі із собою та іншими, рухається до цілісності¹⁰⁸.

Курс Духовної Віднови передбачає градацію так званих стимуляторів. Їх є сім: Зустріч з тілом, фільм, індивідуальні розмови, лекції, ділення у групах, реколекції, *Lectio Divina*¹⁰⁹. Вони, з одного боку, наповнюють весь курс, а, з іншого боку, їхнім завданням є навчити людину перебувати в найближчих стосунках із Богом. Також, кожен, хто бере участь у курсі, повинен вести зошит особистих нотаток, в якому він записуватиме особистий досвід, та буде

¹⁰³ Пфайфер С. *Психосоматика. Як ми можемо розуміти мову тіла?*. Львів 2019, 15.

¹⁰⁴ Пор. Бут. 2, 18.

¹⁰⁵ Пор. Мт 6, 21.

¹⁰⁶ Сигел Д. – Брайсон Т. *Воспитание с умом. 12 революционных стратегий всестороннего развития мозга вашего ребенка* [PDF]. Москва 2014, 123.

¹⁰⁷ Див. Додаток 1.

¹⁰⁸ Див. Там само.

¹⁰⁹ Див. Додаток 2.

намагатися його зрозуміти¹¹⁰. Увага звернена на такі сфери людської особи: сфера емоцій, сфера поведінки, сфера відносин, сфера мотивацій, сфера мислення¹¹¹.

3.3.3. Застосування основних принципів ЦДФ у формуванні семінаристів

Основною цінністю, яка була поштовхом до того, щоб звернутися до методики ЦДФ – є інтегральний підхід до формування особи а також забезпечення інтегрального, або цілісного підходу до формації. Його цінність вже неодноразово було представлено вище. Однак, у становищі, яке передбачає учасників переважно юнацького віку, ця програма по новому відкриває себе. Хорошим прикладом може слугувати організація формаційного процесу у семінарії оо. Сальваторіан в м. Баньє. Весь шлях навчання поділений на три етапи: Постулат, Новоціят, та Семінарія¹¹². «Постулат - це період випробувань та допомоги, щоб кандидат міг досягти людської та емоційної зрілості. Ця формація охоплює всі аспекти людського життя і веде до людської, християнської, релігійної та апостольської зрілості»¹¹³. Під час постулату завданням є: а) надати кандидату можливість більш повно розвивати свою особистість, особливо в галузі людської та християнської формації; б) супроводження кандидата у розпізнаванні покликання та прийнятті зрілих рішень щодо способу життя¹¹⁴. Вже на самому початку бачимо, що увага звернена на людську та емоційну зрілість. Під час новіціату людська формація продовжується, а стосунки з Богом поглиблюються через молитву та святі таїнства¹¹⁵. Навчання в семінарії не є виключенням, тому особлива увага у формації звернута на людському аспекті виховання¹¹⁶.

Синод Єпископів УГКЦ у «напрямних» зазначає наступне: «у наш час вступники семінарії є вихідцями із суспільства, часто позначеного

¹¹⁰ Див. Додаток 2.

¹¹¹ Див. Там само.

¹¹² *Wyższe Seminarium Duchowne Salwatorianów w Bagnie k. Wrocławia* // www.wsd.salwatorianie.eu/pl.

¹¹³ Там само.

¹¹⁴ *Wyższe Seminarium Duchowne Salwatorianów w Bagnie k. Wrocławia* // www.wsd.salwatorianie.eu/pl.

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Пор. Там само.

секуляризмом, матеріалізмом і споживацтвом. Це зумовлює недостатність людської та християнської зрілості, а, також, психологічну нестійкість»¹¹⁷. Така характеристика передбачає, що семінарії повинні відповідати на цей виклик, який є у сучасному суспільстві. Саме тому, у більшості семінарій України створений підготовчий курс. Основними напрямками виховання на підготовчому курсі є:

- в людському вимірі – допомогти юнакові зробити вільний вибір священничого стану та виховувати його до життя у спільноті та братнього служіння;
- в духовному вимірі – ввести кандидата у молитовне й таїнственне життя (особливо таїнства Покаяння та Євхаристії) через духовний провід;
- в інтелектуальному вимірі – доповнити знання зі Святого Письма, Катехизму та гуманітарних наук¹¹⁸.

Принципи, що застосовуються у ЦДФ є дієвими і можуть допомогти у досягненні бажаного результату – зростанні вихованців. Через засоби, що використовуються у ЦДФ, а саме: «через розмови, особисті та в групах, через праці в групах, учасники мають можливість кращого пізнання себе»¹¹⁹. Більше того, перед кандидатом, який навчається на підготовчому курсі, не раз постає запитання про продовження навчання. Тут дуже важливим є свідомий вибір особи. Однак, він може бути таким тільки тоді, коли людина є чесною перед собою. «Зустріч із правдивим собою, із своїм розумом, серцем, почуттями допомагає зробити рішення більш відповідним і чеснішим»¹²⁰.

«Багато кандидатів до монастиря позначені плямою не завжди здорового родинного і суспільного середовища, що з великою делікатністю педагогічною і духовною слід лікувати й інтегрувати»¹²¹. Конгрегація заохочує до того, щоб звертати увагу на місце, з якого походить кандидат. Часто є так, що особа силою

¹¹⁷ Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій Церкві*, 28.

¹¹⁸ Там само, 28.

¹¹⁹ Див.: Додаток 3.

¹²⁰ Див.: Додаток 3.

¹²¹ Kongregacja wychowania Katolickiego. *Wskazanie dotyczace przygotowania wychowancow w seminariach*. Rzym 1992, 7.

факту живе в середовищі, яке є травмує її. Коли вона приходить до семінарії чи в монастир, варто такій особі допомогти. Найперше тим, що відкрити особі правду про неї та із великою пошаною запропонувати допомогу. Залучення психолога, який володіє навичками інтегративної християнської терапії¹²² може значною мірою позитивно вплинути на особу, що хоче вступити до семінарії.

Пошук зрілості – це процес, який потребує залучення великих сил, знань, ресурсів та великої праці. Коли мова йде про виховання священиків, то тут розуміється щось, що стосується цілого життя. Вибір священичого сану потребує неабиякої усвідомленості і цілісності людини. Саме тому, надзвичайно важливим завданням семінарії є всіляко допомагати семінаристові, щоб той зробив правильний вибір. Цей вибір повинен бути особистим, тому основним є завдання цілісного, гармонійного та інтегрованого виховання.

¹²² Християнська Інтегративна терапія – це сучасний напрямок терапії, який ґрунтується на ідеї інтеграції біологічної, психічної (емоційної, вольової, когнітивної), поведінкової та духовної сфер особистості і який дає змогу усувати психічні розлади, зміцнювати психічне здоров'я та сприяти всебічному розвитку особистості. Теоретичною основою цього напрямку є інтегративна концепція особи як особистості в розумінні християнської антропології. (Див. більше: Яремко О. *Інтегративна християнська психотерапія: основні положення напрямку психотерапії* // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2012, 3. 93-97).

ВИСНОВОК

Комплексна інтегративна формація – це шлях, за допомогою якого особа може гармонійно, всеціло та якісно зростати. Зріст, чи то загальнолюдський, чи інтелектуальний, або духовний – це в першу чергу зміна усталеного способу буття, відкидання певних звичок, здобуття нових. Безумовно цей процес є потрібним кожній людині. Існує твердження, що хто не розвивається – той деградує. Більше того, людське життя збудоване так, що передбачає постійний рух вперед, до чогось нового, починаючи від народження і аж до самої смерті. Важливою умовою успішного зростання, яка впливає на усе людське життя, є вміння інтегрувати той досвід, який людина отримує. Він може бути різноманітним: інтелектуальним, духовним чи пов'язаним із психологічною сферою. Однак, будь який досвід потребує інтеграції.

Виховання – це клопіткий та довготривалий процес, метою якого є сформувати зрілу особистість. Особливої уваги заслуговує процес формації майбутніх священників, адже їхній приклад життя і постава повинні бути зразковими. В цьому контексті сама формація до священства набуває особливого характеру, та слугує нам як чудовий приклад застосування інтеграційного підходу до виховання зрілих особистостей.

В основі запропонованого дослідження є аналіз документів Католицької Церкви про виховання майбутніх священників. Саме ці документи описують суть та мету виховного процесу, його виміри та напрямні. Тому одним із висновків цієї роботи є те, що важливим завданням кожного, хто має справу із вихованням семінаристів – черпати якомога більше із цих документів та застосовувати ці вказівки у практиці. Адже документи Церкви опираються на тисячолітній досвід виховання у семінаріях, і в той же час, відповідають на виклики, які ставить перед семінаріями сучасна культура.

Дане дослідження звертає увагу на один із елементів, що стосується виховання, а саме поняття духовно-психологічної інтеграції. Основним завданням було окреслити це поняття, наголосити на його значенні, та на тому,

яке місце воно займає у цілому процесі виховання. Тому, взявши до уваги окремі документи Католицької Церкви про виховання до священства, а також документи, що стосуються виховання богопосвячених осіб, у роботі подано спробу представити важливість інтеграції, розглядаючи кожен елемент формації окремо. Оскільки семінарист покликаний зростати інтелектуально, духовно, зростати у загальнолюдській сфері та душпастирському служінні, то реалізація такої багатогранної формації охоплює всю його особу. Тому важливе завдання першого розділу полягало в тому, щоб описати, як виглядає такий процес формації, згідно документів Католицької Церкви, та виокремити елементи, які стосуються духовно-психологічної інтеграції.

Другий розділ, в певній мірі є актуалізацією того, що можемо окреслити як крихкість, притаманна сучасній молоді. Варто відзначити, що дослідження цього питання безпосередньо стосується виховання семінаристів. Так як основна кількість вступників є тими, хто тільки закінчив школу і саме вони є основою, яка творить більшість усіх вступників, тому важливо враховувати ті особливості їхнього вікового періоду, а також певні кризи юнацького віку, середовище їхнього зростання. Це важливо найперше для якісного процесу інтеграції. Адже як і документи Церкви, так і окремі дослідники говорять, що часто особи, які приходять у семінарію є дуже різноманітними, зі особливостями виховання. І тому таким особам слід допомогти прийняти себе такими як вони є, дозволити їм бути собою. Важливо не приховувати своїх недоліків, але заохотити до праці над ними. В цьому розділі представлено процес інтеграції того минулого, яке може бути не завжди прийнятним, приємним і переосмисленим молодістю особою. Також окремо згадано роль емоційного дозрівання. Емоції – це окремий світ, який є надзвичайно важливим елементом для людини. Правильна оцінка своїх емоцій, та відповідна реакція є показником зрілої особи. Про це також неодноразово згадано у документах Католицької Церкви. На основі цього розділу можна зробити висновок про необхідність якомога реалістичнішого розуміння особи семінарста, його індивідуальності, особистісного досвіду,

потенціалу та зранень. Це дозволить зробити формацію у семінарії більше ефективною.

У третьому розділі показано, як можна вдосконалювати вже існуючі засоби формації у семінарії, а також відкриватися на нові засоби, які дозволять покращити виховний процес. Адже в дійсності, часто на переші місце виходить інтелектуальна формація (причому часто об'єктивною причиною цього є ставлення до навчання, притаманне сучасній культурі: вчитися, щоб добре здати іспити). Інколи навіть інтелектуальній формації бракує цілісності, тобто семінаристам не показано важливості того чи іншого предмету як для особистісного зростання, так і для подальшого служіння. Відокремлено стоїть духовна формація, якій приділяється велика увага в семінаріях, але інколи вона є відірвана від щоденного життя, або ж опирається у психо-емоційну незрілість семінариса. Великою помилкою є вважати, що семінарис розуміє який шлях обрав і є здатний його пройти. Насправді семінарис прагне до євангельських ідеалів, але не завжди має ресурс для їх досягнення. Тому формація у семінарії потребує постійного адаптування до конкретних осіб, які вступають в семінарію.

У третьому розділі якраз вказано на способи вдосконалення духовного проводу, на користь застосування психології для виховання семінариса до загальнолюдської зрілості, а також на застосування методів, які допоможуть інтегрувати всі формаційні зусилля на прикладі методики, розробленої оо. Сальваторіанами. При використанні тих чи інших засобів слід бути уважними до напрямних та застережень вчительського Уряду Церкви, і в центрі ставити добро та розвиток семінариса. Для глибшого вивчення інтегрального методу формації у роботі використано інтерв'ю із с. Теодорою Шулак, яка була співорганізатором застосування методу оо. Сальваторіан в Україні. Це стало важливим джерелом практичної інформації, яка водночас є прикладом застосування психологічно-духовної інтеграції у праці із людьми.

Отже, здійснений аналіз, дає змогу зробити певні узагальнення та підсумки. Для формування зрілих особистостей слід працювати на усіх рівнях людського буття. Це впливає із багатовимірної природи людини. Дуже важливим

завданням є вміло поєднати усі виміри формації, щоб ні один із них, жодним чином не був опущений, чи недостатньо доступний для учасника формаційного процесу. Баланс між усіма вимірами є запорукою успішної формації. Тільки тоді особа може розвиватися справді гармонійно. Завжди, на початку шляху формації слід вивчити актуальний стан особи. Такий підхід приносить величезну користь для учасника формації, а також для форматорів. Це також впливає із тої причини, що багато молодих людей навіть не усвідомлюють певних процесів, чи опущень у своєму житті, тому великим даром є відкрити правду про себе самих. Також важливим елементом є духовна формація, яка багато залежить від психологічного стану людини. Тому, знову ж все залежить від того, чи особа працює над собою комплексно, на усіх рівнях. Праця над тим, щоб інтегрувати свій минулий досвід, праця над емоційною сферою, будовання правдивого стосунку із Богом, у співпраці із духівником, інтелектуальний розвиток та здобуття душпастирського досвіду – це найосновніші завдання, за допомогою яких особа всебічно та гармонійно може зростати. Відсутність, або знехтування одним із цих елементів матиме вплив на цілу особу.

Семінарійна формація є специфічною, оскільки її прямим завданням є підготовка кандидатів до священства. Однак поняття психологічно - духовної інтеграції, та комплексної збалансованої формації є вимогою для усіх, хто прагне до зростання. Пізнання себе, пізнання Бога та поглиблення стосунку із Ним, є чудовим шляхом для зростання у зрілості. Саме тому модель збалансованого, взаємодоповнюючого виховання є актуальною не лише для богопосвячених осіб, чи семінаристів, але може бути застосована у вихованні інших молодих людей, до приладу учасників молодіжних спільнот, чи парафіяльних організацій. Підсумовуючи, варто відзначити, що це дослідження є лише скромним намаганням представити малу частину, того, що відносимо до справи виховання зрілої особи. Воно найбільшою мірою звернене на те, щоб показати важливість того об'єднавчого елементу, яким є психологічно-духовна інтеграція, та запропонувати способи для його застосування.

БІБЛІОГРАФІЯ

ДОКУМЕНТИ

1. Conferenza episcopale Italiana. *Linee comuni per la vita dei nostri seminari* [PDF] (10.05.1999) // CIESA CATTOLICA ITALIANA vocazioni.chiesacattolica.it (19.11.2020).
2. Congregación para la doctrina de la fe. *Instrucción libertatis conscientia sobre libertad cristiana y liberación* (1986) // *The Holy See* www.vatican.va (03.11.2020).
3. Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti. *Direttorio su pietà popolare e liturgia principi e orientamenti* // *The Holy See* www.vatican.va (29.09.2020).
4. Congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti per l'utilizzo delle competenze psicologiche nell'ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio* (29.06.2008) // *The Holy See* www.vatican.va. (19.11.2020).
5. Congress on Vocations to the Priesthood and to Consecrated Life in Europe . *New vocations for a new Europe* (5-10.05.1997) // *The Holy See* www.vatican.va (24.11.2020).
6. Kongregacja wychowania Katolickiego. *Wskazanie dotyczace przygotowania wyhowancow w seminariah*. Rzym 1992.
7. Sacra congregazione per l'educazione Cattolica. *Orientamenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale* (1974) // *The Holy See* www.vatican.va. (20.11.2020).
8. Іван Павло II. Апостольське післясинодальне повчання *Vita Consecrata*. Львів 1997.
9. Іван Павло II. Апостольське Повчання *Familiaris Consortio* (22.11.1981) // *Домашня Церква. Сайт для християнських родин* dc.lviv.ua.(15.11.2020).
10. Іван Павло II. Енцикліка *Redemptor Hominis* (04.03.1979), п. 10 // *ЕНЦИКЛІКИ ПОНТИФІКІВ* katekhytyka-6.blogspot.com (12.11.2020).

11. Іван Павло II. Енцикліка *Veritatis Splendor* / Конференція Римсько-Католицьких Єпископів України. Київ 2013.
12. II Ватиканський Собор. Декрет про священниче виховання *Optatum totius* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014, 181-196.
13. II Ватиканський Собор. Декрет про служіння і життя пресвітерів *Presbyterorum ordinis*. Львів 2014 // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014, 302-333.
14. II Ватиканський Собор. Догматична конституція про Церкву *Lumen Gentium* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014, 55-116.
15. II Ватиканський Собор. Душпастирська конституція про церкву в сучасному світі *Gaudium et spes* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): конституції, декрети, декларації. Коментарі. Львів 2014, 334-413.
16. *Кодекс Канонического Права*. Москва 2007.
17. *Кодекс Канонів Східних Церков*/ перекл. з лат. Кобів Й.. Рим 1993.
18. Конгрегація в справах духовенства *Дар пресвітерського рукоположення Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis* // По чину Мелхіседека. Львів 2018, 344-457.
19. Конгрегація у справах духовенства, *Довідник для життя і служіння священника* // По чину Мелхіседека. Львів, 2018, 182-343.
20. Павло VI. Енцикліка *Sacerdotalis caelibatus* (24.07.1967) // *The Holy See* www.vatican.va (20.11.2020).
21. Павло VI. Енцикліка *Ecclesiam suam* // *The Holy See* www.vatican.va (17.09.2020).
22. Пій XII. Апостольська адгортація *Menti Nostrae* (1950) // *The Holy See* www.vatican.va.
23. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. *Напрями підготовки кандидатів до священства в Українській Греко-Католицькій*

Церкви / Патріарший Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. Київ 2009.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Dolto F., Dolto- Tolitch C., *Porozmawiajmy o dojrzeniu. Kompleks homara*, Warszawa 1996.
2. Dyrek K. *Psychologiczne zalozenia kierownictwa duchownego // W kręgu kierownictwa duchownego*. Kraków 1994.
3. Kożuch M. *Czy jest możliwa formacja duchowa bez odnoszenia się do świata uczuć? // Czy dzisiaj można formować bez psychologii*. Psychologia i Formacja. Kraków 2002, 77-86.
4. Rossetti S. *Why priests is Happy* [PDF]. United States of America 2011.
5. Rostowski P. *Kierownictwo duchowe. Kilka zasad i wskazówek*. Kraków 1997.
6. Selejda R. *Formacja ludzka i intelektualna przyszłych kapłanów*[PDF] // *Studia Theologica Varsaviensia* II, II Warszawa 2013, 125-144.
7. Stierli J. *Sztuka kierownictwa duchowego // Augustyn J. – Kołach J. (red.). Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik*. Krakow 2007, 25-37.
8. United States conference of Catholic Bishops. *Program of Priestly Formation, fifth edition* [PDF]. Washington, 2005.
9. Августин Ю. *Значення і сенс формації сьогодні // Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ*. Львів 2006, 43-57.
10. Августин Ю. *Практика духовного керівництва*. / перекл. з пол. Кривобочок О. Львів 2015.
11. Августин Ю. *Світ наших почуттів*. / перекл. з пол. Теодорович Г. Львів 2015.
12. Августин Ю. *Сексуальна інтеграція* / перекл. з пол. Городенчук З., Львів 2012.
13. Августин. *Сповідь* / перекл. з лат. Мушак Ю. Львів 2016.

14. Вонс К. *Жити Божим Словом щодня* / перекл. з польської Різун Т., Львів 2016.
15. Глова І. *Компетенції і сфера відповідальності психолога у формації кандидатів до священства*. // *Наукові записки Українського католицького університету*, Богослов'я 6. Львів 2019, 379-388.
16. Грюн А. *Позитивна сила емоцій*. / перекл. з нім. Андрусів Ю. Львів 2019.
17. Грюн А. *Шляхи до свободи* / перекл. з нім. Конкевич О. Львів 2005.
18. Гуччі Дж. – Цолльнер Г. *Відкрита рана. Церква і педофілія: психологічно-пасторальний підхід* / перекл. з італ. Павлів Н. Львів 2012.
19. Заведюк Д. *Інтелектуальний вимір чернечої формації: його потреба й небезпеки* // *Преображення у Господі: Матеріали конференції монашества УГКЦ «Покликання і формація»*. Львів 2006, 215-223.
20. Ильин Е. *Емоции и чувства*. Санкт-Петербург 2001.
21. Мельник Н. *Фундаментальні основи формаційного процесу: мета, стратегія, стиль* // *Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року* / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 80-95.
22. Назар Д. *Соціальні аспекти формування покликання* // *Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року* / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 312-335.
23. Платош А. *Загальнолюдський вимір формаційного процесу* // *Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року* / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ. Львів 2006, 167-181.
24. Рупнік М. *Духовне життя*. / перекл. з італ. Прокопович М. Рим 1995.
25. *Святе Письмо Старого та Нового Завіту* / перекл. з єврейської, арамейської та грецької Хоменка І., Київ 1992.
26. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Католицької Церкви*, Жовква 2002.

27. Чінчіні А. *Почуття Сина. Формаційний шляху посвяченому житті.* / перекл. з італ. Кричковської Х. Львів 2008.
28. Шевчук С. *Інтелектуальний вимір формативного процесу монашества // Преображення у Господі: Матеріали конференції монашества УГКЦ «Покликання і формація».* Львів 2006, 202-214.
29. Шевчук С. *Роль і місце інтелектуального виховання в житті богопосвячених осіб // Богопосвячене життя в Українській Греко-Католицькій Церкві: Матеріали V сесії Патріаршого Собору УГКЦ, 31 серпня 4 вересня / упоряд. Цюпа Л. – Рясак І. Львів 2012, 267-278.*
30. Яхимець М. *Фундаментальні аспекти формаційного процесу: мета, стратегія, стиль // Преображення у Господі: матеріали конференції монашества УГКЦ 5-9 вересня 2005 року / Патріарша комісія у справах монашества УГКЦ.* Львів 2006, 95-107.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Allport G. *Psichologia della personalità.* Pas-Verlag Zurigo 1973.
2. Allport G. *The individual and his religion.* New York 1967.
3. Алексійчук В. *Історично-богословська традиція духовного батьківства у Східній Церкві (2009) // Настоятель як Духовний Отець.* Львів 2009, 23-44.
4. Альбісетті В. *Мати здорову особистість.* / перекл. з італ. Курилець Т. Львів 2013.
5. Боришевський М. - Пилипенко Л., *Виховання духовності особистості. Навчально-методичний посібник.*[PDF] Київ 2013.
6. Дворецкий И. *Латинско-русский словарь, 10-е издание.* 2006.
7. Клауд Г. – Таунсенд Дж. *Межі.* / перекл. з англ. Матвіїв І. Львів 2016.
8. Козлова В. *EQ -BOOST. Як використовувати емоційний інтелект у бізнесі та житті.* Львів 2018.
9. Мартіні Н. *Зрілість – найважливіша проблема.* / перекл. з італ. Гайдуківський Л. Львів-Рим 1992.

10. Матійків І. *Мистецтво спілкування й керування емоціями // Засади формації вчителя, ч.2. Виховні аспекти навчальної діяльності / Комісія у справах освіти і виховання УГКЦ, Львів 2018, 17-52.*
11. Пфайфер С. *Психосоматика. Як ми можемо розуміти мову тіла?/* перекл. з нім. Давиденко І., Львів 2019.
12. Романчук О. *Жити серцем.* Львів 2004.
13. Сигел Д. – Брайсон Т. *Воспитание с умом. 12 революционных стратегий всестороннего развития мозга вашего ребенка [PDF].* Москва 2014.
14. Шпідлік Т. *Християнська антропологія. Самопізнання // Духовність християнського Сходу. /* перекл. з італ. Прокопович М. Львів 1999, 79-84.
15. Штейн Н. *Психологічні причини наркоманії у підлітків[PDF] // Проблеми екстремальної та кризової психології 14(4), Харків 2013, 240-246.*
16. Яремко О. *Інтегративна християнська психотерапія: основні положення напрямку психотерапії // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2012, 3. 93-97.*

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

1. *«Відчувати» vs «почувати» // Language school almaschool.com.ua (15.11.2020).*
2. *Brief Symptom Inventory 18 // Pearson www.pearsonassessments.com (29.11.2020).*
3. *Journey of the mind into god St Bonaventure of Bagnoregio [PDF] // DOCPLAYER docplayer.net (15.10.2020).*
4. *Matthias J. Convergência entre psicologia e espiritualidade no processo educativo/formativo vocacional [PDF] (07.09.2019) // Psicologia e vocação padrejosecarlos.com (24.11.2020).*

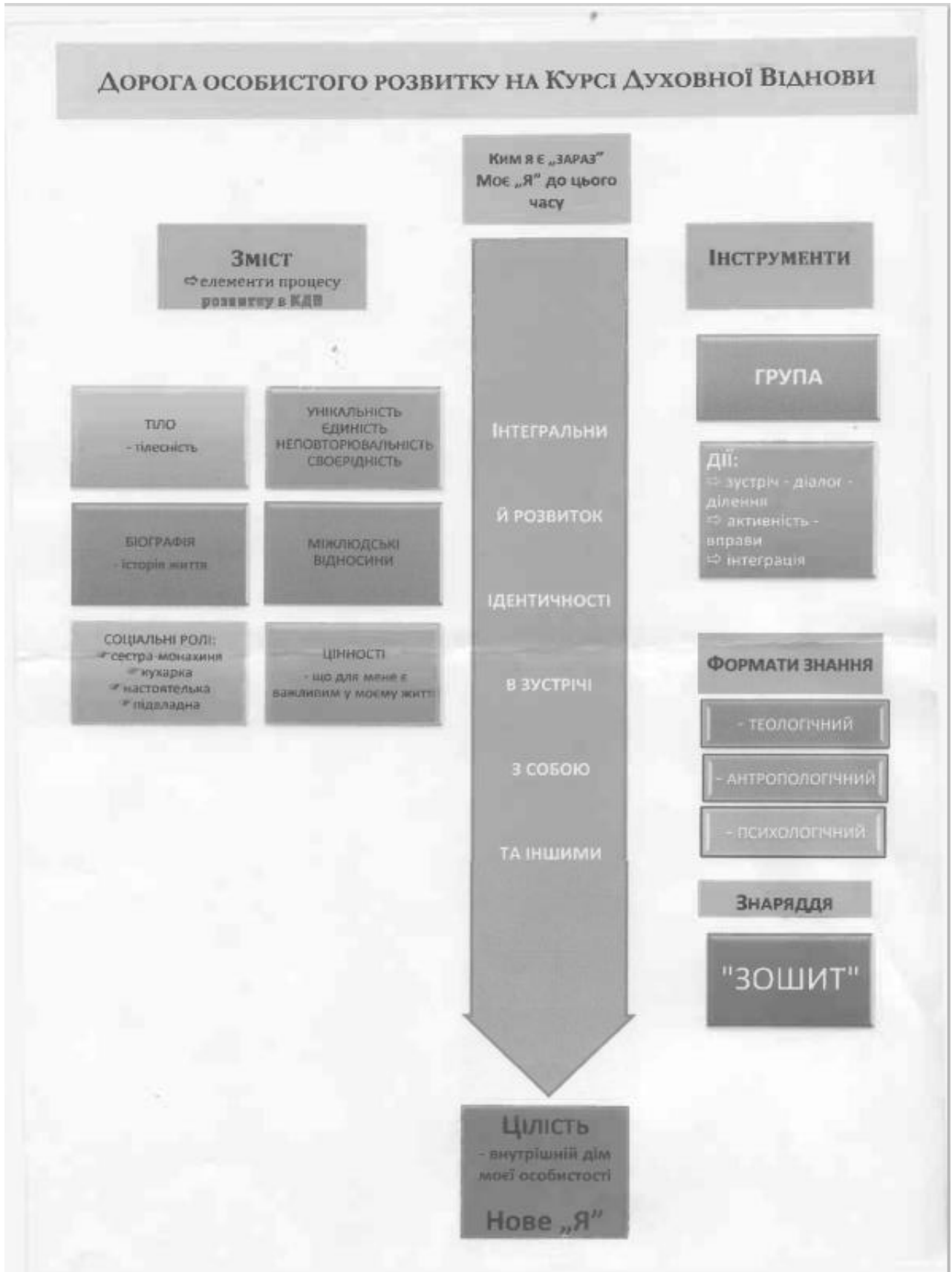
5. *Why do we feel fear* // *Psychology Today* psychologytoday.com. (20.10.2020).
6. *Wyższe Seminarium Duchowne Salvatorianów w Bagnie k. Wrocławia* // www.wsd.salvatorianie.eu/pl. (04.12.2020).
7. Барщевський Т. *Поняття навернення у Святому Письмі* (2015) [PDF] // *ErUCU-Електронний репозитарій Українського Католицького Університету* er.ucu.edu.ua (17.11.2020).
8. Глова І. *Дар покликання до священства: виміри виховання майбутніх священників в учительстві Вселенської Церкви після II Ватиканського Собору* (аудіофайл) (19.02.2018) // *Кафедра пасторального Богослов'я УКУ* pastoralia.ucu.edu.ua (20.10.2020).
9. Данильян О. – Тараненко В. *Поняття “людина”, “індивід”, “індивідуальність”, “особистість” і їхній взаємозв'язок* // *Основи філософії* library.nlu.edu.ua (01.04.2020).
10. Коцур Т. *Папа Франциск про «ризик» свободи: бути вільними – це виклик* (22.11.2018) // *Vatican News* www.vaticannews.va (07.11.2020).
11. Леньо І. *Роль духівника у житті поодиноких християн і цілих спільнот* // *Комісія у справах мирян УГКЦ* www.laityugcc.org.ua (29.04.2020).
12. *Трихотомія* // *Православная енциклопедия Азбука веры* azbuka.ru (12.11.2020).
13. Чубай В. *Інтерв'ю «Любомир Гузар: Кожна людина дістає від Господа Бога покликання, немовби запрошення до якоїсь особливої діяльності»* від 17.10.2016 // *Наша перспектива* www.perspektyva.in.ua.
14. Щурко Ю. *Коментар на Євангеліє, 21-й тиждень після П'ятидесятниці. Понеділок. Плоди прощення (Лк 7:36–50)* (03.11.2019) // *Жити Словом* zhyty-slovom.com (06.11.2020).
15. *Загальнолюдська формація* (20.11.2012) // *Вища Духовна Семінарія Святого Духа* wds-gorodok.com (10.11.2020).
16. Zimmerman P. *How emotions are made* (11.06.2019) // *Behavioral Research Blog* noldus.com (15.11.2020).
17. *Apostolates* // *Salvatorianie* www.sds.pl (03.12.2020).

18. *History // Salvatorianie* www.sds.pl (03.12.2020).
19. *O CDF // CENTRUM FORMACJI DUCOWEJ* www.cfd.sds.pl
(03.12.2020).
20. *O nas // Salvatorianie* www.sds.pl (03.12.2020).

ДОДАТКИ

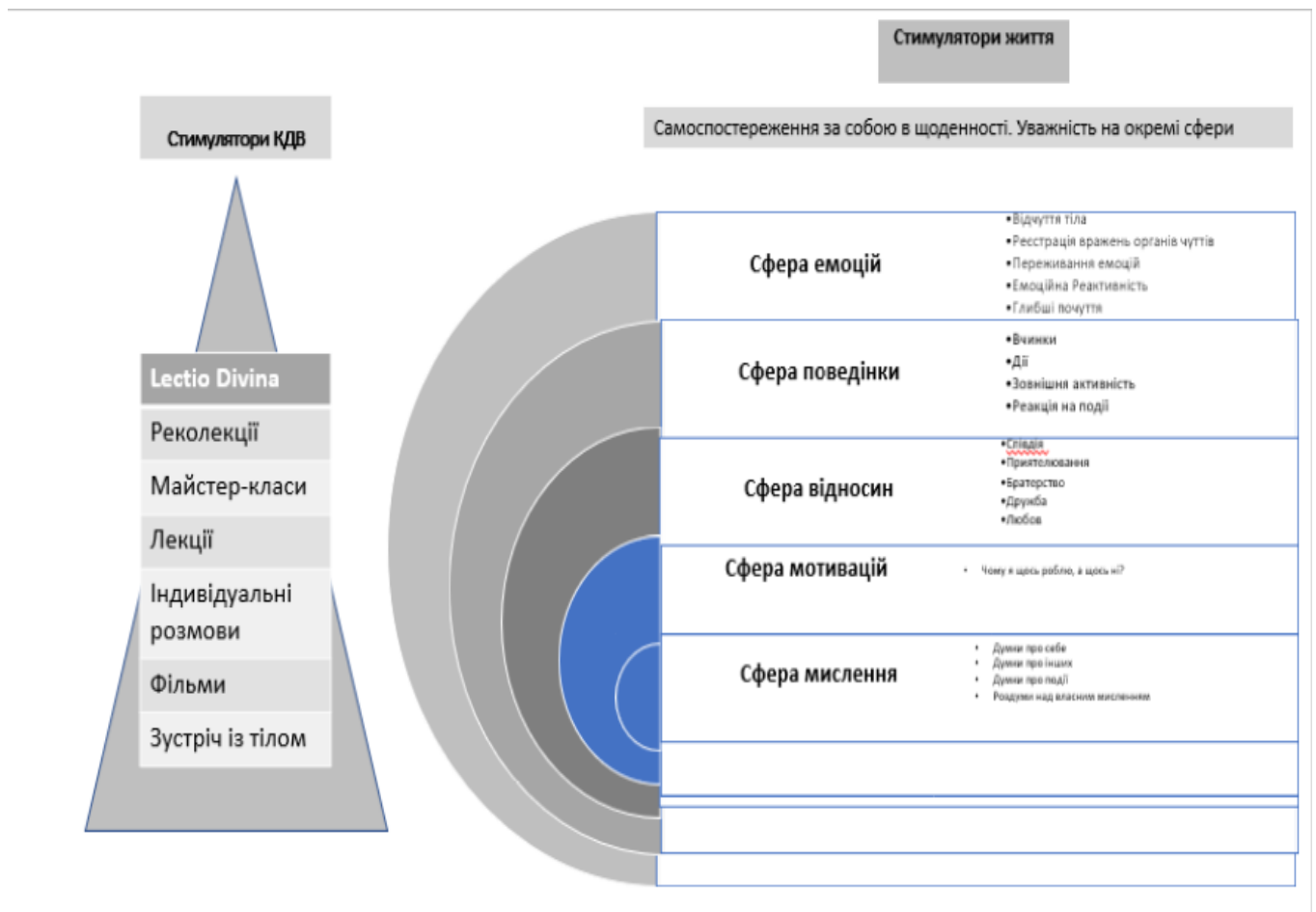
Додаток 1

Схема: «Дорога особистого розвитку на Курсі Духовної Віднови»

(Надано для користування с. Теодорою Шулак)

Схема «Зошит особистих нотаток»

(Надано для користування с. Теодорою Шулак)

Додаток 3.

Інтерв'ю із с. Теодорою Шулак

1. Слава Ісусу Христу! Сестро, розкажіть декілька слів про себе, про свою діяльність, зацікавлення?

Я сестра Теодора, зараз виконую уряд провінційної настоятельки Згромадження сестер місіонерок Найсвятішого Ізбавителя (Редемптористок місійних) в Україні. Ми є місійним згромадженням, яке працює в Західній та Центральній Україні. Мої зацікавлення є у служінні монастирю, Богові. Також, після закінчення Українського Католицького Університету, тодішній уряд Згромадження, послав мене на продовження навчання, а саме до Григоріанського Університету в Римі, на навчання в інституті психології. Вона потрібна для того, щоб могли служити іншій людині всебічно: допомагати духовно, але також розуміти сторону людську, психологічну, інтегрувати різні досвіди людей. З маленького досвіду духовного проводу, чи праці на парафіях, ми побачили, що особи, які до нас звертаються, часто називають проблеми, які, на перший погляд мають духовний характер, але коли дивитися глибше, то ми бачимо, що є багато зранень на людському рівні, які дають свій відбиток на духовне життя. Наприклад, якщо в особи є проблеми з батьком, то їй важко будувати свої стосунки із Богом. Тому через прощення, через процес певного зцілення, емоційного досвіду, особа пізніше свідчить, що її духовне життя стає кращим, чи то у сповіді, чи у молитві. Саме тому, освіта в Римі допомогла мені глибше торкатися людської особистості, краще розуміти її. Свою ліценціатську працю я писала про інтеграцію агресії, в духовно-психологічному контексті.

2. Наступне питання стосується програми оо. Сальваторіанців. Як ви дізналися про них, про їхні реколекції, духовну школу?

Отці Сальваторіанці мають свою формаційну школу, у м. Тшебіня (Польща). Вони мають там цілий формаційний центр, який пропонує дуже різні програми

для богопосвячених осіб, для мирян і для священників. Я дізналася про цю школу через досвід наших сестер, які взяли участь у цих програмах. Коли я повернулася із навчання, то вони багато ділилися про цей вишкіл. Мені стало цікаво, як можна поєднати ці знання, які я здобула в Римі, в практичній площині, у груповій та арт-терапії., як це конкретно застосовувати в духовно-молитовному досвіді. Коли я приїхала у цю школу, з метою участі у році духовної віднови (одна із програм), який створений для осіб, що склали вічні обіти, то поспілкувавшись зі мною (т.з. інтерв'ю, яке проводять на початку навчання із кожним) керівники вирішили, що моєї освіти в Римі є достатньо для того, щоб також стати керівником однієї із програм. Вони мене запросили стати керівником однієї із груп, із тим, що будуть давати впровадження, про те, які в них є завдання в цій групі. Я взяла участь в одному курсі як викладач і таким чином дізналася про нього, немовби із середини.

3. Чи проводяться подібні курси, духовні школи в Україні?

Три роки тому, двоє отців Сальваторіан приїхали до України, а також двоє сестер (я і ще донна сестра із Римо-Католицької Церкви) зробили подібний курс духовної віднови, який тривав півтора року. Опісля, десь через пів року, ми повторили цей курс, але вже без отців Сальваторіан. Ця програма була адаптована більше до Візантійського обряду, оскільки оо. Сальваторіани є Латинського обряду, то там у центрі була молитва Адорації. Натомість ми пропонували молитву перед іконою, Ісусову молитву. Попередні курси мали дуже гарний відгук, тому ми зараз готуємо ще один курс, який хочемо провести після карантину.

4. Розкажіть будь ласка про структуру цієї програми, розпорядок дня, загальну тривалість курсу?

Наша програма триває півтора року. Тобто кожного місяця учасники приїжджали на один тиждень (фактично 5 днів). Ця програма має формаційний характер, тому дуже важливо є перебувати разом. Насамперед це є сім сесій, які починаються в неділю ввечері, а закінчуються в п'ятницю по обіді, тобто сім тижнів. На п'ятий тиждень завжди є реколекції в динаміці *Lectio divina*, які

тривають вісім днів. Переважно є 4 групи по 10-15 осіб. Сама програма побудована на тому, що до уваги береться людська, духовна та інтелектуальна формація. Під людською маємо на увазі психологічно-емоційну сторону. День побудований так, що на початку завжди є молитва Словом Божим, пізніше впровадження в медитацію (пів години), яке проводить священник. Далі є розважання над почутим і молитва перед іконою, чи святими Тайнами, залежить від того, як кому зручніше молитися. Після цієї молитви і до обіду ми завжди маємо час на навчання. Для цього ми запрошуємо дуже різних осіб, залежно від теми, щоб вони провели лекцію. Загалом теми стосуються філософії, богослов'я, ідентичності богопосвяченого життя, а також тем психологічного характеру, які дають змогу краще зрозуміти людину, насамперед себе. Ці лекції завжди є більш практичного характеру. Після обіду завжди є динаміка групи, тобто 3,5 години. Кожна група має керівника, який є психологом. І ми опрацьовуємо різні емоційні моменти, вивчаємо справи, які допоможуть правильно переживати різноманітні емоції. Під час цієї праці є також багато спілкування, у кожного є можливість висловитися і поділитися своїм особистим досвідом. Незалежно від теми, завжди є практичні навички. Один раз на сесію, кожен учасник має можливість особистої розмови, де він ділиться своїми труднощами, переживаннями, тим, що подобається, чи ні. Через забор'язання у конфіденційності, а також враховуючи те, що учасники є із різних Згромаджень, твориться велика атмосфера довіри, в якій кожен може відкритися. Люди в такому середовищі відчують, що не тільки вони мають із цим труднощі, не тільки вони переживають таку дійсність, вони бачать. Що можна про це говорити, що можна це вирішувати і йти далі, не зациклюватися. Тому ця праця в групах є довгою, але надзвичайно корисною. Ми також працюємо в маленьких групах по три особи, та індивідуально. Після цього є Літургія, яка є немовби підсумком дня, де ми стоїмо перед Богом із всім тим, що нам вдалося, чи ні. Після вечері є час на практичні заняття, або вже вільний час. Останнім пунктом є час на особисту молитву у каплиці, яка є вже перед сном.

5. Які основні теми ви порушуєте під час цієї духовної школи?

Є різні теми. До прикладу тема «Повернення до власного покликання» (1-й тиждень), де ми говоримо про історію, спасіння, про історію власного життя і покликання, історія моїх відносин із Богом, міжлюдські відносини, про травми у стосунках і їхнє зцілення. Під час другого тижня ми говоримо про ідентичність богопосвяченої особи. Ми говоримо про розвиток, дозрівання до стабільної ідентичності; що значить зріла особистість, які риси вона має та над чим слід працювати, щоб цю зрілу особистість формувати. Не лише в голові, але також на емоційному рівні та на рівні потреб. Ми тут теж говоримо про почуття.

6. Як ви вважаєте, чи можливо адаптувати цю програму для молодих хлопців, які готуються вступати у семінарію, або вже навчаються на підготовчому курсі?

Звичайно, що можливо цю програму пристосувати. На базі підготовчого курсу, вони могли б мати до прикладу раз в місяць три дні людської формації і ці три дні виглядали б інакше. Через розмови, особисті та в групах, через праці в групах вони б мали можливість пізнання себе. Або можливо вносити цю динаміку раз в тиждень, де є лекція і практичне заняття. Вони б абсолютно краще себе розуміли, коли б попрацювали із своїми емоціями, зрозуміли як вони діють у групі. Вони і так живуть разом, але в такому форматі пізнання є дещо глибше. Вони б могли краще зрозуміти, наскільки вони хочуть іти далі. Зустріч із правдивим собою, із своїм розумом, серцем, почуттями допомагає зробити рішення більш відповідним і чеснішим. А також, я думаю, що користю було б те, що хлопці могли б розпізнати, настільки вони хочуть іти далі. Тут йдеться про зріст і семінарія, на мою думку, не може давати тільки інтелектуальну формацію. Про це говорять документи Церкви. Недавно Синод Єпископів УГКЦ видав положення про те, що дуже важливо, щоб аспекти людської формації були від початку у семінарійному процесі. Бо інколи буває так, що на старших курсах, чи у священничому житті особи не готові справлятися із своїми емоціями, витримати емоційну напругу. Тобто саме знання не допомагає, а варто пропрацювати ці моменти.

7. Чому емоції є важливі для духовного життя?

Наші емоції – це частина нас самих. Знаємо, що коли нас переповнює радість і мир, то нам є легше щось робити, ми набагато швидше здатні виконати поставлені цілі. Коли ми відчуваємо смуток, страх – ми пригальмовуємо на багатьох інших рівнях. Так само і на духовне життя це має вплив. Святі Отці часто говорили про здобуття миру. Мир – це не тільки емоція, вона теж пов’язана із спокоєм, із відчуттям глибокої радості, прийняття, це також відсутність панічного страху. Також часто диявол користується нашими емоціями, щоб сіяти своє царство, через глибокий смуток про невдачу, що в нас нічого не вийде і ми маємо бути в депресії. Тому тут важливим є розпізнавання. Для розпізнання духів, нам дуже важливо розуміти свій емоційний світ. Тому, думаю, що людина, яка не дружить із своїми емоціями, має труднощі в духовному житті. Їй важко слухати Бога, який також промовляє через наші емоції. Тому слід вміти розпізнавати свої думки, почуття, внутрішній стан, чи він є від Бога, чи ід диявола, чи я собі це накрутила і потрібно це віддати Богові. Ісус Христос також переживав всі емоції: він радів, коли прославляв Отця; він сумував, плакав над Єрусалимом; злився, коли повиганяв міняйлів з храму, відчував відразу до гріха – «Геть від мене сатано!»; він боявся, коли був у Гетсиманському саду. Всі Його емоції були тісно переплетені із досвідом Бога і Він завжди переживав свої емоції перед Богом, відкривав їх перед ним і через це вони були інтегровані. Емоції – це сигнали про те, що я переживаю, над чим треба працювати.